

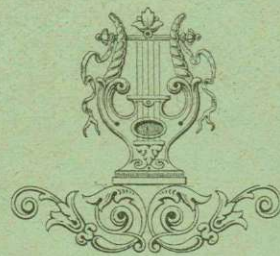
☉ Vsebina XI. zvezka: ☉

1. Sveta brata. III. Cirilova smrt. (Zložil A. M.) 321
2. Luka Vrbec. (Zgodovinska povest iz 16. stoletja. Sp. Podgoričan.) VI. Zima v srcih. (Dalje.) 322
3. Aula tentaminum — pa sodnijska temnica. (Povest. — Napisal F. Šarec.) 330
4. Huda žena. (Zložil A. H.) 336
5. Josip Ogrinec. (Spisal Josip Benkovič. Konec.) 337
6. Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in pismu. (Piše Fr. S. Lekše. Dalje.) 339
7. Schopenhauer. (Slika iz novejše moodslovne in kulturne zgodovine. Spisal dr. Fr. L. Dalje.) . . . 344
8. Čutno predstavljanje pa mišljenje in zakoni mišljenja. (dr. Iv. Svetina. Dalje.) . 346
9. Slovstvo. 349
10. Raznoterosti. 352
11. 12. 13. 14. Štiri slike:
Izvirek Ljublanice. . 324
Knezoškof ljubljanski 325
Baron Winkler. . 329
Karolov most v Pragi. 341

ILUSTROVAN
LIST

ZABAVI IN POUKU.

Urejuje in izdaje
Dr. France Lampe.

V LJUBLJANI.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

„DOM IN SVET“ izhaja dné 20. vsakega meseca na dveh polah in stane za celo leto 2 gld., za pol leta 1 gld.

Uredništvo in upravništvo je v „MARIJANIŠČU“

Iz prijaznosti posreduje za Ljubljano tudi „Katoliška Bukvarna“

Novi naročniki dobé lahko še vse številke tega letnika; enako tudi lanski letnik, vezan in nevezan. Letnik 1888 je pošel.

Rojaki!

»Dom in Svet« je zopet na razpotju. V začetku tega leta je mislil urednik, da bode mogel list v razširjenem obsegu in v novi obleki imeti vsaj nekaj let postanka. Obetal si je, da bode ustrezal vsem zahtevam, da bode mogel lahko objavljati sproti vso priposlano gradivo. Motil se je; moral se je prepričati, da je list še vedno premajhen. Zlasti odkar je začel priobčevati slike, vzbudilo se je za list več zanimanja, pridobil si je več prijateljev, došlo mu je dokaj gradiva, došlo je uredniku v poslednjem času nekaj jako prijaznih in vspodbujajočih pisem: kaj torej čuda, da ga čim dalje bolj vnema želja, da bi list povečal! Le urednik vé, kako težko je odlašati, kadar se mu dološlje kak dober spis. Ako je pisatelj uredniku draga oseba, ako vrh tega za list mnogo stori in naposled še izreče željo, naj bi se kmalu natisnil njegov spis: kaj naj stori urednik? Druge, že začete spise naj pretrga, naj odklada od številke do številke, ali pa naj drobi sestavke tako, da ima vsaka stran drug napis? Skoro smem reči, da mi je letos gledé na prostor bilo še teže nego prvo leto. Takrat nisem dobival vprašanj, zakaj ne priobčim spisov, pač pa sedaj. Hvala Bogu! Voz se je takrat začel premikati, sedaj pa se giblje. Teče pa še ne, nikakor ne. In vendar bi urednik rad, jako rad, da bi krepko in čvrsto tekla ta voz, v katerega se je vpregel, in katerega mu porivajo mnogi blagi prijatelji. Ne morem povedati, kako me priganja in sili neka notranja moč, naj grem le dalje, le dalje, naj bodem pogumen, naj se zanašam na slovenske

rodoljube, naj trdno zaupam v dobro stvar in v blaga srca.

Ali se motim, ali me varajo želje?

Naj povem natančneje, kakšne nedostatke je treba odpraviti pri listu in česa mu je treba še pridobiti.

Velik nedostatek je, da se morajo spisi tako trgati. Čitatelj želi imeti večji kos spisa, sicer ga ne mara čitati.

V listu mora biti še več razlike: vsak naročnik naj dobi vsaj nekaj spisov, ki so zanj, ki so mu po godu. A naš list ni obdeloval letos skoro nič prirodoписа, malo naravoslovja, nič narodopisja, ki je dandanes tako važno, nič onih vprašanj, za katera se tako zanimajo dandanes omikanci in neomikanci: prostor ni dopuščal.

Naš list je jel mnogim ugajati zaradi slovstvenih poročil. A celó o domačem slovstvu so poročila jako borna, kritika je le kratka. Zaostajalo je slovstvo hrvatsko, skoro popolnoma češko, poročila (izvirna poljska) o poljskem slovstvu morajo ležati že na mesece v predalu, na rusko niti misliti ne morem. In vendar bi moral list redno poročati i o teh slovstvih. Le mimogredé je poročal o kakem tujem proizvodu, da ni stavil na laž naslova: »Dom in Svet«.

Kje je prostor v listu za lepo umetnost, za glasbo, za slikarstvo, kiparstvo in stavbarstvo?

Estetična in deloma apologetična, zgodovinska preiskovanja so se morala umakniti na platnice, dasi so ugovarjali naročniki. Neusmiljeno jih bode raztrgal bukvovez, ako jih ne bodo rešili naročniki o pravem času.

Sveta brata.

III. Cirilova smrt.

Verni brat, sedaj ne dvomi,
Da te kmalu zapustim,
Bog je sklenil: v večni Romi
Naj pokoja kraj dobim.

Vendar čas pred smrtjo skopi
Solz ne tóči, ne vzdihuj!
Miren bliže k meni stopi,
Oporoko mojo čuj!

V Moravi sva bratom lastnim
Vere luč razžárila,
S krstom jih oblila častnim,
S pismeni obdarila.

Zrla sva plodove mnoge,
Ljubi naju Slave rod.
A zvršila te naloge
Svete nisva še, Metod!

Tudi zadnja meja mora
Čuti blagovesti glas,
Siniti prosvete zora
Tudi v zadnjo mora vas.

Sin sem druge domovine;
Več ne morem, brat, s teboj,
Zadnjikrat pa iz daljine
Blagoslavljam narod svoj.

Zanj v ljubezni plemeniti
Duša vedno gôri ti!
Česar zanj poslej storiti
Meni moč ni, stôri ti!

Z dvojnim ognjem med Slovene
Seme blagovesti sej
Od gorá balkanskih stene
Tje do Visle mokrih mej!

Ko v slovenske bo naróde
Vodil te korak krilat,
Vrhu neba molil bode
Za te, za Slovene — brat.«

S sólzami tedaj objame
Brata holnega Metod:
»Dej, Ciril, zaupaj vame!
Kakor ti — svoj ljubim rod.«

* * *

Svit obdaja blede lice,
Z ust nasmeh odseva mil.
Tihe toči brat solzice: —
Mrtev je svetnik Ciril.

A. M.

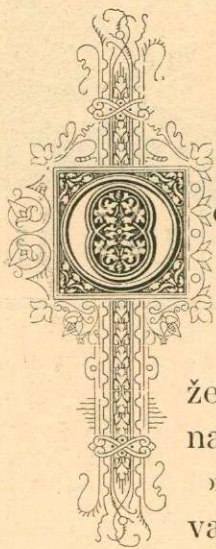

Luka Vrbec.

(Zgodovinska povest iz 16. stoletja. — Spisal *Podgoričan*.)

VI. Zima v srcih.

Inu se tudi zhaffi pèrgody, de sa greha volo tudi ty prau Verni inu isvoleni Boshji, v' tak strah inu trepetanje nalem Svejti prideo, de drugazhi nemenio, famuzh da bi od Buga bily cilu savèrsheni, inu s' paklenskimi beteshi obdani.

Dalmatin.

»Oče, jaz vas ne morem razumeti. Saj niste bili nekdam taki, saj ste me radi imeli, saj ste mi izpolnili vsako željo. In sedaj? Kaj prosim napačnega? Oče, ljubi oče!«
 »»Poberita se mi oba! Kdo vaju je najel, da mi nagajata, da me jezita? In tebi rečem, Šimón, da veš: ako ne pustiš Minke pri miru, doletelo te bo nekaj, kar ne bode ljubo ne tebi, ne tvoji materi. Kar sem rekel, sem rekel: Noben katoliški bedak ne dobi moje Minke.««

»In jaz nobenega nejeverca ne vzamem. Zakaj bi me ne dali Šimónu? On je pošten in priden. Tudi je njegova hiša dobra: komu me pa vendar hočete dati, ako ne poštenim ljudem?«

»»Raje vidim, da te sežgó, kakor da te ima ta satanov hlapec.««

»Oče Repnikov, pomislite, kaj govorite! Kaj sem naredil, da me tako zmerjate?«

»»Kaj naredil? Ustavljaš se novi veri, preklinjaš Lutra in novoverce: vendar hočeš imeti mojo hčer. Poberi se!««

Ta razgovor, katerega odlomek je čital čitatelj tukaj, vršil se je pri Repniku, imovitem Dobropoljcu, katerega hčer Minko je snubil Korenov Šimón, dober mladenič, in prav danes je zopet hotel pregovoriti trdega očeta. Nesrečna

nova vera je bila Repnika popolnoma iz uma spravila. Dasi ni hotela Minka ničesar vedeti o luteranstvu, vendar je oče trdno sklenil, da je katoličan ne dobi za ženo.

Koliko sta trpeli nju mladi srca, ki sta nameravali v lepi zakonski zvezi okušati srečo resnične in poštene medsebojne ljubezni! Pa oče se ni dal omečiti. Odkar je bil vdovec, šlo mu je sploh marsikaj navskriž, in ljudje so rekli, da je njegova rajna žena vzela seboj hišni blagoslov v grob. Ko ga še luteranci pridobé zase, izpremenil se je poprej dobri gospodar Repnik popolnoma.

Ko vidi Šimón, da tudi danes ne more opraviiti ničesar, poslovi se od Repnika in odide. Minka gre takoj potem za njim iz sobe in ga zunaj hiše lahno pokliče. Šimón vidi, kako se deklica bojuje, da se ne bi jokala, in kako jo bolí vedenje očetovo.

»Minka, prepustiva to stvar Bogu! Ako je Bogu ljubo, da se vzameva, vsi novoverci naju ne bodo ločili. Ohraniva si trdno zvestobo in molíva za tvojega zaslepljenega očeta. Jaz ti pa še to rečem: dokler mi giblje ta-le mazinec, delal bodem zoper to krivo vero, ki je toliko nesreče usula nad naš kraj in hoče tudi nama razdreti srečo, dasi nisva nikomur nič žalega storila. Z Bogom,

Minka! Srečna bodi!» Reče in ji podá roko, potem pa naglo zavije mimo ogla. Deklica nekaj časa gleda pred-se, potem pa se vrne v svojo stransko sobico. Tu si zljajša srcé v grenkih solzah. Lahko je še oče slišal ihtenje svojega nesrečnega otroka.

Bilo je v nedeljo popoldne, po prihodu župnika Luke, ko se je to godilo pri Repniku. Šimón se je odhajajoč nekaterikrat prijel za glavo, kakor bi nekaj premišljeval. A potem jo udari nagloma proti domu, pové materi, da gré takoj v Ribnico, naj ne bode v skrbeh zaradi njega. Čemu pa gré, ni hotel povedati. Ko si nekatere stvari pripravi za želodec, vzame gorjačo v roke, za pasom pa skrije dokaj dolg nož. »Dobro varujte, mati! Le nič se ne bojte, nič napačnega ne nameravam.«

Takrat je bila Dolenjska mnogo bolj zarastena nego dandanes. Šimón jo je udaril na bližnjico skozi gozd; ko se je jelo mračiti, bil je že na cesti, ki vodi iz Lašič do Ribnice.

* * *

Ker ne zahteva naša povest, ne popisujemo obširno, kakšna je bila takrat Ribnica. Zanima nas najbolj ena oseba v Ribnici in ta je: naddijakon dolenjske, pod Oglej spadajoče strani, po imenu Merula, jako razumen, pa tudi pogumen in odločen mož — res sposoben, da je bil za te kraje namestnik patrijarhov. Pred mnogo leti je bil tudi kapelan dobrepoljski in krstil je našega znanca Šimóna. Zato je imel ta še vedno nekako sinovsko zaupanje do tega katoliški cerkvi zvestega duhovnika.

Gospod Merula se je vedno zanimal za Dobropolje in v hudih skrbeh je bil, ko so novoverci s Turjaka razpredli svoje mreže čez dobrepoljsko dolino. A kako se je še prestrašil, zaslišavši, da se je župnik Luka Vrbec poluteranil!

V prvem hipu ni vedel, kaj bi počel; sploh ni prav verjel, da bi se mogel duhovnik poluteraniti. A še huje ga zadene, ko zve o nemirih in pobojih ter o begu župnikovem. Sedaj ni odlašal: sam pride v Dobropolje obhajati prvo nedeljo božjo službo in utrjevati vernike. A ko se je vračal domov v spremstvu nekaterih mož, napade ga tolpa luterancev. Opravi ne nič; vendar naddijakon razvidi iz tega jako nevarno stanje v Dobropoljah. Ne dolgo potem čuje, da se je župnik vrnil.

Bilo je v nedeljo pred sv. Lukežem. Menda prav zaradi tega je naddijakon še živahneje premišljeval po popolnanskem cerkvenem opraviilu o svojem nesrečnem tovarišu in nesrečni njegovi župniji. Kaj bi bilo najbolje storiti? »Nevarnost je velika«, rekel si je naddijakon. »Koliko župnij, koliko dežel je odpadlo drugodi od katoliške vere, in kar je možno drugodi, to je možno tudi tukaj. In jako verjetno je, da se bodo polagoma ljudje udali in šli za župnikom. Vedi Bog, kako je neki danes — nedeljo — bilo v Dobropoljah?«

Ker je bil zatopljen v misli, ni pazil na to, da je bil v temi. Tu pride v sobo strežaj ter prinese na mizo lično svetilnico.

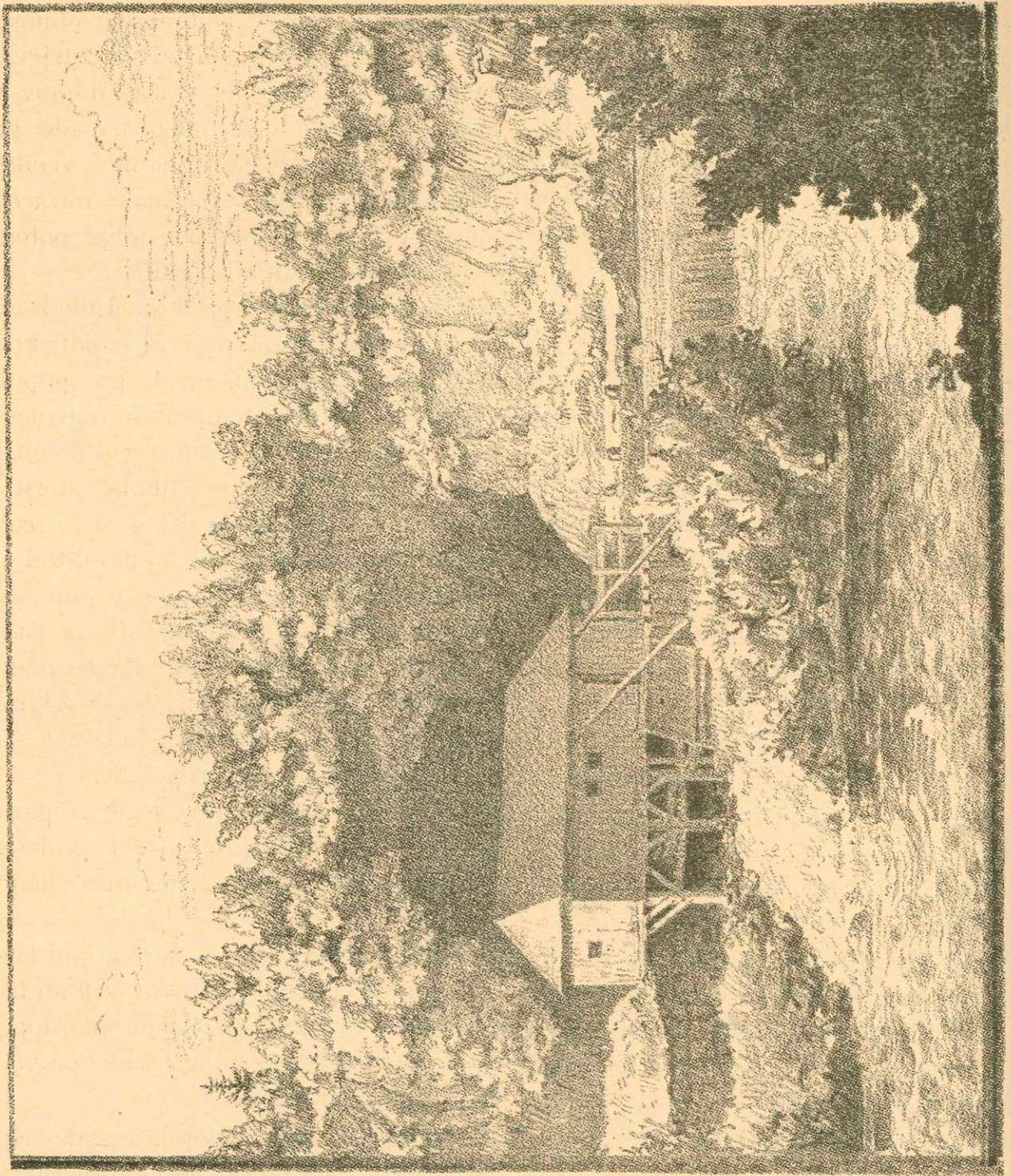
»Gospod, kdaj bodem smel kupiti laškega olja za vašo svetilnico? Zaradi lašenega se vedno jezim, ker ni tako lepo in čisto; pa se od njega tudi preveč kadí, kadar gorí.«

»Štefan, pusti to! Morebiti pride čas, da še tega ne bomo imeli. Luteranci so vedno hujši: nas, katoliške duhovnike bodo pregnali, ako bode šlo še dalje tako naprej.«

»Saj lahko, ako so vsi tako dobri in mehki, kakor vi, gospod. Ko bi bil jaz ribniški naddijakon, že davno bi bil ljudi poslal nad to grdo luteransko zalego.«

»»Ti ne veš, kakšnega duha si. To ni po Gospodovem nauku. Štefan, mi se bojujemo z orožjem resnice, in ne z mečem.««

»Morebiti, pa jaz tega ne razumem. Jaz bi raji zgrabil za meč in rekel: Udarimo, kakor sv. Peter. Ta je prava! Kaj hočete? Luteranec že vé, kje je

Izvirek Ljubljance — Retovje pri Vrhniki.
(Črtica. Po prirodi za »Dom in Svet« narisal M. S.)

resnica, pa ne mara zanjo.« — »»Štefan, ti govoriš po svoji pameti. Kaj pa, ali ni nikogar danes iz Dobropolj?«« — »Dosedaj še nikogar. Pa čas je za večerjo. Ali smem prinesiti kmalu? Drugi gospodje so vsi doma.« — »»Pokliči jih

in prinesi na mizo!«« — Nekoliko časa preide, potem se Štefan zopet vrne. — »Gospod, neki mož iz Dobropolj je tukaj in želi z vami govoriti.« — »»Tako ga privedi noter! Kakor za nalašč! Pa počakamo z večerjo.««

V sobo stopi Šimón. Naddijakon ga je poznal, zato se je deloma čudil, deloma ga z veseljem pozdravljal.

»O Šimón moj! Kakšna poročila prinašaš iz Dobropolj?«

»»Slaba, gospod, slaba. Ako gré tako dalje, Dobropolje bodo kmalu vse druge. O pomagajte nam! Našega župnika je menda peklenšček obsedel. Danes je

naravnost

učil krivo;

našo pravo

vero in na-

še duhovni-

ke je pa pre-

klinjal.««

Šimón je

natančno

pripovedo-

val, kakšna

božja služ-

ba je bila

dopoldne,

kako je žup-

nik Luka

pohujšljivo

pridigal in

potem ne-

kaj pred ol-

tarjem one-

gavil, da ni

nihče vedel,

kaj je to.

Gosp. Blaža

so pregnali,

blizu cerkve so bili turjaški hlapci.

Tako je pripovedoval Šimón in ni pozabil dostaviti, kako je še ž njim in Minko. Naddijakonu je bila všeč ta odkritosrčnost in obljubi mu, da mu bode pomagal, kar se dá, naj le ostane zvest svoji veri.

»Gospod«, pravi naposled Šimón, »jaz nabere trideset svojih tovarišev, in mi vam bomo na strani. Le pridite

k nam, da nas rešite te strašne vere. Sami ne smemo nič; ako pa vi pridete, branili vas bomo do zadnjega moža.«

Naddijakon posluša pazno Šimóna. Hitro izprevidi, da ta ponudba ni napačna in da mu utegne v teh nevarnih časih mnogo koristiti.

»»Dobro, Šimón! V torek je župnikov god, in obiščem ga. Kadar bodem pri

njem, naj

jih bode

nekaj pri-

pravljenih,

posebno,

kadar bo-

dem odha-

jal. A Bog

ne daj, da

bi storili kaj

drugega,

kakor samo

branite me,

ako bi me

napadli lu-

teranci ali

pa grofovi

hlapci.«« —

Šimón je bil

korenjak

prve vrste

in jo je pri-

mahal še

tisto noč do-

mov; nad-

dijakon pa

se je pripravljaj za pot v Dobropolje.

Prišel je torek, dan sv. Lukeža.

Dobropoljski župnik je bil jako gostoljuben. Na današnji dan je bilo po navadi veliko gostov in, kar je župniku treba v hvalo še posebej imenovati, veliko revežev, katerih ni nihče šel prazen od hiše. A danes je bilo vse mrtvo, žive duše ne od nikoder. Bal se je sicer župnik nekoliko, da pridejo tur-

Dr. JAKOB MISSIA, knezoškof ljubljanski.

(Za »Dom in Svet« narisal G. P.)

jaški gostje nadenj, a bilo ni nikogar. Strah pred Dobropoljci je bil večji, nego želja po pojedini. Kako se torej začudi naš župnik, ko vidi jahajočega naddijakona! Druga leta je pač prišel vselej, a danes ga ni pričakoval. Ali se je tudi ta poluteranil? Ali prihaja kot prijatelj ali kot preiskovalec? Bog vedi! Treba paziti. — Tako je naglo premišljeval Luka, in zdelo se mu je najbolje, da ga sprejme prijazno. In ni si mogel kaj, da ne bi bil nekoliko tudi v resnici vesel tega vrlega moža, katerega je spoštovala vsa dolenska stran.

Predno je obstal naddijakon pred vrati, že je bil prisopel po stopnicah tudi Luka in srčno pozdravil nekdanjega prednika. Ta ga sicer nekako osupel pogleda, zakaj Luka se je bil poslednji čas mnogo izpremenil, ne samo po obleki, ampak tudi po obrazu, vendar hitro se zataji in mu prijazno stisne roko.

»He, amice, kako, kako? Dolgo se nisva videla. Zdrav?«

»»Dobro došel, gospod naddijakon! Meni je dobro, hvala Bogu! Ne rečem pa, da bi ne moglo biti bolje.««

»Torej naj ti Bog dá, kar je bolje in najboljše, dragi Luka, naj ti dá večnih in časnih darov in svojega duha z nebes! Iz srca ti to želim, dragi duhovski brat, in posebej še želim, da bi vse tako zopet bilo pri tebi in pri vas, kakor je bilo nek-daj.« — Luka ni vedel, kaj bi odgovoril, zato povabi gosta seboj v zgornje prostore, slugi pa veli, naj spravi konja. Naddijakonu se je vzbujala sladka nada, da je železo danes gorko in se bode dalo dobro kovati. In še bolj se mu je krepila nada, ko ga povabi Luka uljudno, naj ostane pri obedu. Rad ostane, zlasti ker drugih gostov ni bilo. Luka si pa misli, da je najbolje, ako si pridobi tega gospoda vsaj toliko, da mu ne bode delal novih težav in križev.

Naddijakon zvé od Luke, da se je ljudstvo precej pomirilo, in da je odšla sitna turjaška straža domov. O drugih takih stvareh se pa še nista ménila. Naddijakon je bil tudi previden dovolj, da ni vprašal niti o Pavšalku, niti o Blažu. O poslednjem je vedel sam dovolj; o prvem pa si je mislil, da sedaj ne sili več med ljudi, in da je previdenjši. Zato se je delal naddijakon, kakor da bi še ne mislil nanj.

Utrujenemu naddijakonu je dobro ugaljal obed; bil je dobre volje, tako, da se je tudi Luke prijemala veselost. Natočil je bil že dvakrat gostu in ga priganjal, naj pije. Tu vzame naddijakon čašo, vstane in reče slovesno: »V srečo tvojo, dragi Luka, v prospeh prave naše vere!«

»»V prospeh prave vere««, zakliče Luka in trči z gostom.

»Kaj ne, dragi sosed, v prospeh naše katoliške vere?«

»»Ako bi bila prava, pač.««

»Torej po tvojih mislih naša vera ni prava, in ti nisi več katoličan?«

»»Gospod naddijakon, danes sem miren; tudi nimam vzroka, da bi se ti hlinil ali ti kaj prikrival. Zato ti povem naravnost, da spoštujem sicer vero katoliško, a tega ne umevam in nikdar ne priznavam, da bi božja vera človeka tako tlačila, kakor vaša katoliška. Ali je Bog trinog ljudij, da bi jim nakladal tak jarem? Potem pa, zakaj vse drugače živé cerkveni poglavarji, papež in njegovi svetovalci? Zakaj bi nakladali ljudem breme, ki ga ne more nihče nositi, zakaj bi ne živeli srečno in uživali to kratko življenje? Bog nam pač ni nevošljiv!««

Župniku Luki so se svetile oči: videlo se mu je, da je odgovoril iz srca in prepričanja, ter da je spravil na dan svoje najtehtnejše dokaze pred nekdanjim prednikom.

»Kaj ne, da me bodeš poslušal, dragi Luka, kar bodem povedal, in mi tudi odgovoril na vprašanja. Torej povej mi najprej, ali si našel na katoliški veri sami kaj slabega, napačnega, pohujšljivega? Prav; ti odkimuješ, da ne. In sedaj mi povej: Ali je resnica pridobila kaj, ako jo pozna dober človek, in ali je izgubila svojo ceno, ako jo pripozna napačen človek? Prav, ne. In sedaj pomisli: Zakaj godete v eno mer razne neresnične stvari o papežih in njih svetovalcih? Ali ni lahko sram luterance, da trosijo vedno laži, katerih ne morejo nikdar dokazati, da si pomagajo z obrekovanjem? In če bi tudi bilo res: saj je papež človek, in papež ni še vera. Papež bode sojen po svojih delih, kakor mi; dela lahko dobro, pa tudi slabo, kakor mi. Slabe in neumne pretveze luteranske so, ako se sklicujejo na napake papežev in duhovnikov. Ali pravimo, da je kdo brez napak? Kar pa dalje praviš, da nam Bog neče nakladati takih bremen, povem ti le to: Breme se zdi le tebi in nekaterim, meni n. pr. nikakor ne. Ti si si pa izvolil to breme sam, tako, kakor si je izvoli mož, kadar se oženi. Dragi moj, tako ne gré, da bi vsakdo živel tje v en dan. Ali smo ustvarjeni za veselje, ali ne za delo? Kaj pa, če bi bil ti tako ubožen, kakor je večina ljudij, n. pr. tvoji župljani, ki preživé težko sebe in svoje družine? Kaj pa taki? Ali ti tudi tožijo, da nosijo hud jarem zaradi vere? Da, da! Gospôda si želi prostosti, da bi uživala in se radovala! Kaj imaš od radovanja? Kakšna bode smrt po takem življenju? O, Luka: povej mi le en nauk katoliške vere, ki bi ne bil lep, veličasten in vzvišen, ki bi ne bil primeren za to, da nas blaži in povzdiguje! Ako mi poveš slab in zapeljiv nauk, potem se ti uklonim. Dokler se

pa izgovarjaš samo s težavami, odgovorjam: slab junak, ki se boji težav!«

Gospod Merula je govoril mirno in zavestno. Vsak ugovor sosedov je lepo zavrnil in pokazal, zakaj nasprotujejo ljudje katoliški cerkvi. »Pomisli vendar«, pravi naposled naddijakon, »kako morejo in smejo taki ljudje, kot Luter in njegovi privrženci, popravljati vero! Kar je Sin božji modro ustanovil, to naj popravlja pohoten in strasten menih? Ali je Kristus za vselej umrl? Ali ne pomaga svoji cerkvi? Kakšne sadove prinaša nova vera? Nekdaj so prvi kristijani — novoverci — tako lepo živeli, da so jih cerkveni očetje z aposteljni vred imenovali svetnike. A Luter sam je rekel, da je sedaj v njegovih ljudeh sedem hudičev.«

Tako sta se pogovarjala oba duhovnika. Luka se ni mogel zagovarjati. Vedno sitneje mu je bilo. Ko mu pa začne prigovarjati naddijakon, naj se povrne očitno nazaj v katoliško cerkev in popravi svoje veliko pohujšanje, razsrdi se gospod Luka: »Jaz sem sam svoj gospodar; kar sem storil, storil sem za-se. Nikomur nič mari!«

»»A zakaj zapeljuješ ljudstvo v svojo krivo vero? Kaj ti je hudega storilo, zakaj je zapeljuješ v pogubo?««

»Ni res! Rešiti je hočem iz vaše oblasti in dati mu slobodo.«

»»Pač lepa sloboda! Dosedaj so redili samo tebe. Odslej hočeš, naj redé tebe in še kako ženo in družino; tako sem slišal. Lepa sloboda!«« — To očitanje zbôde Luko, ker je bilo prerresnično. Luko je pogrelo. Bil je kakor grešnik pred sodnikom. Zato se mu vzbudita srd in napuh. — »Tukaj sem jaz gospodar in ne trpim, da bi me kdo zmerjal. Jaz vem, kaj delam.«

Sedaj prikipí vnetost naddijakonova do vrha. Vstane, prime Luko za obe

roki ter reče s tresočim glasom: »»O Luka, oba bodeva stala pred večnim sodnikom: ne pogublaj svoje duše in ne grabi mi ovčic, da bi jih izdajal grajščakom in drugim ljudem! Pusti jim vero, pusti jim vsaj večno srečo, ker časne nimajo nikake.««

Čas je hitro potekal, in naddijakon je hotel biti doma še za dné. Ločila sta se, a vedel ni niti eden, niti drugi, pri čem da je.

Naddijakon se ni mogel tako urno vrniti, kakor je mislil. Ljudje so bili zvedeli, da je prišel v Dobropolje, in zbirali so se v tolpe, da bi mu tožili o svojih težavah, luteranci pa so mu hoteli napraviti sramotilno odhodnico. Med temi je bil prvi Repnik, ki ni mogel videti naddijakona. Gospod Merula je porabil priliko, da je ljudi prijazno osrčeval in jim obetal boljše čase. Od daleč pa, kjer je bilo nekaj luterancev, slišalo se je vedno grdo kričanje in psovke so letele na moža. Tam-le — glej, trumo mladih mož! Šimónova četa. Kmalu se približa in obstopi naddijakona. Ni si mogel kaj, da ne bi je najsrčnejše pozdravil in izpregovoril z nekaterimi izmed čete nekaj prijaznih besedij. Spremljala ga je daleč od Dobropolj proti glavni cesti. Naddijakon je med potom poučeval mladeniče in mlade može, kako naj vsakega tujega predikanta takoj izženejo, a storiti mu ne smejo prav nič žalega. Vsi mu obljubijo, da bodo natančno izvrševali navod; naj se zanese, da v Dobropolje ne pride nobeden novoverec več motit ljudij, naj velja, kar hoče. Prišedši do glavne ceste se poslovi vneti pastir od te male čede, potem zdirjata s Štefanom naglo proti Ribnici.

Že dolgo ni bilo gospodu Luki tako pri srcu, kakor po odhodu naddijakovem. Moral je priznati, da je mož

govoril resnico in da njega samega nikakor ni nagibala pamet k luterancem. »A kaj naj storim? Nazaj? Pa kako? Naprej — popolnoma in z vsemi močmi okleniti se nove vere —: ali bodem res srečen? Zakaj pa je ta človek srečen, ta moj sosed, ki ima več dela in več skrbij, nego jaz? In koga bodem osrečil z novo vero? Kmete? In vendar — odreči se temu lepemu svetu, veselje, ki se mi obeta, zavreči sedaj, ko sem mu vsaj nekoliko bližji . . .« Hud boj se je vnel v njegovem srcu, in naddijakon bi bil izvestno zadovoljen s tem uspehom, ako bi bil videl nemirnega župnika. Prvi korak iz hudobije je oživiljena vest.

Župnik Luka se v takem premišljevanju skoro prestraši, ko se mahoma odpró vrata in predenj stopi Pankracij Šoba. Nikdar mu ni bil tako nadležen kakor danes. Še odzdravi ne na njegov evangeljski pozdrav. Tudi Pankracij ni bil nič dobre volje.

»No, lepe reči se godé pri evangeljskem dobropoljskem župniku! Katoliška zalega pri njem je in pije, za čisti evangelij pa se ne stori nič. Pa to mora biti drugače.«

»»Pankracij, kdo ti daje oblast, da tako govoriš v moji hiši? Kdo je tukaj gospod?««

»Ha, ha! Še vedno katoliški napuh! Pa jaz vam eno povem: če hočem, jaz sem gospod tukaj, prav v ti hiši, da veste, in če hočem, pokažem vam vrata.«

Vrbec ni vedel, kaj to pomeni; usta so mu ostala odprta, in strmel je v odurnega predikanta.

»Že vidim, vam treba pojasnila. Torej čujte! Kdo vas je naredil za dobropoljskega župnika? Ali ne patrijarh? Ali se pa niste vi potem ločili od patrijarha, ker ste sedaj evangeljski? Ali niste

zavrgli njegove oblasti? Ali niste torej tudi njegove službe izgubili in stopili v službo evangeljske cerkve, kjer imam

tudi jaz besedo? He, ali umete to, kaj?« — Niti besedice ni mogel izgovoriti Luka. Zares, tega ni on nikdar pomislil. Zdelo

ANDREJ baron WINKLER, deželni predsednik kranjski.

(Po fotografiji.)

se mu je umevno samo po sebi, da ostane on sam župnik dobropoljski in ohrani vso pravico in vse dohodke. A tu se mu je zasvetilo, da utegne biti drugače.

Pankracij se je smehljaj zadovoljno, a zlobno, videč, da je zadel pravo struno. A preveč je ni hotel natezati, dovolj je bil previden, češ, da ga preveč ne oplaši. Hotel je biti zopet prijazen in pohleven

in pripraviti Vrbca v dobro voljo, a ta dan ni šlo. Zato mu je dajal le svete in naročila, kako naj deluje za evangelij, posebno, kako naj obhaja božjo službo, da se ljudje polagoma privadijo. Svaril ga je tudi ostro, naj se ne peča s katoličani, ampak se jih boji kot vraga.

Proti večeru gre še k Pavšalku, in ko se stemní, odide skozi stranska vrata in kmalu izgine. Nihče ga ni opazil, razven Črčka, ki sedaj že ni bil več cerkovnik. Mož je povzdignil pest in zažugal za njim. »Čakaj, midva bodeva še račun poravnala, ti zapeljiva kača luteranska!«

Repnikova Minka pa je tožila svojim prijateljicam, da je neizmerno pusto na

svetu; pritegnile so ji vse, »da bi bilo res najbolje umreti. Pa še umreti bi bilo sedaj sitno tukaj doma: kdo bi človeka pokopal? O hudo je, hudo!«

Radi pritegnemo dekletom tudi mi. Neizrekljivo pusto je bilo v celi fari. Reda nobenega, nihče ni vedel, kaj bi storil. Upora ni bilo več proti župniku. Kapelan Blaž se je po odhodu naddjakona zopet prikazal in opravljal pri podružnici sv. Janeza Krstnika ¹⁾ božjo službo. Tisto leto je bila zgodnja zima, in to je bilo dobro, ker so ljudje lože prenašali težave hudega nereda. Bila je vsem zima tudi v srcih, najbolj še Luki Vrbcu.

(Konec.)

¹⁾ Sedaj farna cerkev sv. Avgušтина v Strugah.

Aula tentaminum — pa sodnijska temnica.

(Fovest. — Napisal F. Šarec.)

I.
Roko v roki se sprehajata Virnikov Pavle in Senčarjev Jožko po ulicah dunajskih. Slovenska vseučiliška dijaka sta, oba se učita prava. Ali sedaj so se predavanja na vseučilišču končala, zakaj se ne vrneto domov? Res opravičeno vprašanje za onega, ki te dvojice ne pozna natančneje. Torej je vsakako dobro, da se seznanimo z njima.

Kakor že povedano, učita se prava; ako bi pa hotel resnico govoriti, moral bi reči, da se ne učita ničesar. Tretje leto je že poteklo, kar sta na Dunaju, ali vendar sta v krčmah in kavarnah bolj domača nego v rimskem in cerkvenem pravu. K predavanju prideta ali ne prideta — kakor se jima zdi.

Da niso potemtakem uspehi Bog vedi kakšni, to je menda umevno. Pavle je bil pri prvi izkušnji sijajno pal; več sreče je imel Jožko. Znal je vsaj toliko, da je »zlezel«, dasi tudi to, kar je znal, ni bilo veliko.

Bila sta lahkomišljenca, da si ne morem misliti z lahka večjih. No, denarja sta imela vedno dovolj, bila sta oba bogatih starišev; če ga pa imela nista, vzela sta si ga na posodo, češ, bodo že »stari« plačali. In res plačali so. Ali se je torej čuditi, da ne gresta domov? Čemu tudi; na Dunaju dá se živeti, ako se ima od česa. Pavel in Jožko vesta to najbolje.

Dobila sta bila od doma precejšnjo svoto za pot. Ali kaj storita? Ne sedeta na vlak, da bi se odpeljala, ampak povabita svoje prijatelje, in denarci so šli

— vzela jih je ena noč. Sedaj ne moreta domov, ker ni novcev, zato si hladita bolni glavi po mestnih ulicah.

»Pavel, veš kaj ti povem?« pravi Jožko potoma, »meni je žal, da nisem bil šel z dobljenimi novci takoj domov. Saj bi se tam še bolje imela nego tukaj. Povem ti, Dunaj mi že preséda.«

»Hm, ne rečem ravno, da bi bilo posebno napačno, ako bi bila šla«, odvrne Pavle. »A sedaj je tako, kakor je, in udati se moraš. Ob obžalovanju mi pa kar molči: drugikrat rajši prej obžaluj, pa si utegneš prihraniti marsikako nespametnost. In Dunaj ti tudi že preséda? No — no!«

»Pavle, vsaj pametno govori!« brani se Jožko. »Kako naj prej obžalujem? Ali vem, da se bode tako izteklo?«

»Pa si lahko misliš«, pravi Pavle; »saj to je vendar popolnem naravno, da kdor je denar zapravil, tisti ga nima.«

»Ej, takrat pač ničesar ne mislim«, odreže se Jožko.

»No — če ničesar ne misliš, ne more ti nihče pomagati!« de Pavle in vrže konec svoje smodke od sebe.

Med tem prideta na Ring. Velikansk plakati, ki ga ugledata, dá jima nove snovi za pogovor. Vabijo se vsi lahkoživci, ki nimajo kaj delati, pač pa preveč denarja, v dobro poznati hram »Zum Bierkrug«. Razven običajne godbe in plesa zanimivi sta soseben dve točki: nastop ljudskih pevcev z izbornimi popolnem novimi pesmami in družba Japoncev, ki bode kazala svojo nedosegljivo spretnost v akrobatiki, gimnastiki in magiki.

»Ej, Pavle, to bode krasno!« vzklikne Jožko. »Tak večer, pa ne moreš ga uživati! Pavle, beri vendar!«

Smehljaje se odvrne Pavle: »Jeli, da je na Dunaju lepo živeti? Ali ne, Jožko?«

»In še kakó«, odvrne nekam žalostno ogovorjeni mladenič. »Ali kaj mi koristi vsa ta lepota, ne morem je uživati!«

»Ha, ha, ha!« smeje se Pavle. »Ali ti Dunaj ne preséda več?«

»Le tiho, Pavle«, de oni, »saj sam tudi nisi boljši. Pomisli, koliko si ti že govoril in sklepal, izpolnil pa še nisi ničesar. Zmeniva se rajše, kako bi mogla priti do novcev. Še nocoj »Zum Bierkrug« — jutri pa domov.«

»Da, da, ne branil bi se tudi jaz ne; sicer sem pa že tudi sam razmišljal, kako bi se kaj dalo zviti nocoj. K Samuelu se skoraj več ne upam; pri njem imam že šest sto. Drugje je pa težko, saj veš.«

»E beži, beži«, navdušuje Jožko, »meniš, da ne bode dal, ako imaš že veliko pri njem; še rajši — saj poznamo žide.«

»Prav zaradi tega ne grem rad!« pravi Pavle.

»Zaradi česa?«

»Ker se bojim, da me oslepari. Jaz nimam ničesar v roki, on dela, kakor hoče.«

»Ej ne, ne. Ako te je mislil ogoljufati, — ogoljufal te bode tako ali tako.«

»Tisto je pa tudi res«, pravi Pavle in se odloči. »Prej pa se morava nekoliko okrepčati, sicer se ne upam staremu stiskaču pred oči. Idiva!«

Kreneta jo v prvi hram, ki ga ugledata, in si naročita vina. Tu čakata pri zlati kaplji pripravnega časa.

»Šest bode v tem hipu«, pravi Pavle, in zadovoljno vtakne uro v žep. »Sedaj ga dobim gotovo doma. Več, Jožko, najbolje bode, da me ti tukaj počakaš, saj sam lahko opravim. V pol uri, k večjemu v eni uri se vrnem, ob osmih se veselica prične, torej prideva za časa dovolj v Bierkrug.«

»Dobro«, de Jožko, »še ljubše mi je, da greš sam, sit sem že tega umazanca. Le brzo opravi, pa ne pozabi na-me!«

»»Brez skrbi!«« odvrne Pavle in vstane.

»Še nekaj, Pavle!« zakriči Jožko za njim.

»»Kaj je?««

»Glej, da me ne zgrešiš! Ali veš, kje sva?«

»»Brez skrbi, pravim ti!«« Rekši se pokrije in odide.

Stopivši na ulico, koraka počasi dalje. Tu zasliši za seboj rahlo zvonjenje: tramvaj je. Hitro skoči v voz in se zadovoljno stisne v kot. Vožnja traja dolgo; voz se pomiče med vedno slabšimi poslopji. Ulice so od trenutka do trenutka manj živahne. Naposled Pavle izstopi in zavije peš v stransko ulico. Tu je vse mirno in tiho — židovski del mesta — kjer životarijo sami stiskači in oderuhi, brez družin, sedeči sami na svojih zakladih, na videz pa reveži. Pred očrnelo, majhno hišico postoji. Okna so z debelim železjem omrežena, vrata trdna, kakor cesarskih blagajnic. Hiša se vidi, kakor bi bila brez ljudij. Ali Pavle pozna dobro moža; nad vrati visi majhno kladevce. To privzdigne in krepko udari trikrat po durih. Zamolklo se razlega glas po veži. V prvem nadstropju se odpre okence, pa le majhno, toliko, da pokuka skozenj suh možiček z belo dolgo brado.

»Kdo pa hodi zopet todi?« oglasi se tenak nosljav glas. »Saj je že noč. Ali ne bodem imel ves dan mirú, in celó po noči ne? Kdo je?«

»»Nič se ne hudujte, Samuel; jaz sem, saj me poznate. Kar precej bodeva pri kraju««, pravi Pavle.

»Oj, gospod Virnik! Oj, ne zamerite; takoj bodem odprl«, oglasi se zopet oni, pa nenavadno prijazno; okence se za-

pre in kmalu nato se res začne sukati ključ v ključavnici in odrivajo se močni zapahi. Človek bi mislil, da mu je iti v zakladnico, tako je ta brlog zavarovan.

Pavle vstopi. Skrbno zapahne Samuel za njim duri in gre na to v prvo nadstropje. Pavle, ki tava po tēmi za njim, poškodi se skoro na trohlih stopnicah. Zgoraj na hodniku se jame svetliti: Samuelova postrežnica, starikava židinja, prisveti jima nasproti. Takoj nad stopnicami je Samuelova pisarna — ali kako bi dejal. Tu noter vstopita. Samuel prižge luč in se kaže izredno prijaznega; Pavlu ponudi stol, sam pa izvleče iz železne omare debelo knjigo, svoj »Activum«, položi jo na mizo ter pripravi pisalno orodje. Ne more se zdržati Pavle lahnega smeha, videč te priprave; ve namreč, kaj to pomenja in kako se bode Samuel čudil, ko uvidi svojo prevaro.

»E, dolgo vas ni bilo gospod Virnik«, prične med tem Samuel; »vedno sem vas pričakoval.«

»»Nasprotno, uvideli bode, da sem prišel prekmalu««, odvrne Pavle ter se lahno nasmeje.

»Prekmalu?« začudi se Samuel in odskoči s stola. »Kaj pa mislite? Pri Abrahamu! Saj vendar veste, kako sem potreben; popolnem sem že pri kraju. Vendar hvala Bogu, da ste prišli poravnat svoj dolg.«

»»Nisem ga še prišel, Samuel!««

»Ne?« vzkrikne Samuel in se prime z obema rokama za sivo glavo. »Nesrečnej, kaj pa mislite? Ali me hočete res uničiti? Oh, oh, kaj bode, kaj bode!« toži Samuel in si puli sivo brado.

»»Ne delajte burk z menoj, Samuel!«« de jezno Pavle in vstane. »Menim, da me poznate in mojega očeta tudi. Veste torej, da bode, če z teden dni dobili,

kar vam gre. Potrpite vsaj toliko, da pridem domov. Za sedaj pa mi posodite k onim šestim sto še sto goldinarjev, kakor navadno — po dvajset odstotkov. Da?«

Pavle pozna tega moža; ve dobro, da le zato jadikuje in se hlini reveža, da bi ga prisilil do višjih obrestij. Ali tako hitro se starec ne dá ugnati.

»Kaj, jaz naj vam še posodim?! Nemogoče, nemogoče. Komaj, komaj imam še za vsakdanji kruhek, in časi so slabi, zatirajo nas uboge poštene ljudi od vseh strani. In poleg tega mnogo izgub — ej, velikih izgub, s kratka, revež sem, berač. Ej, ako se ne obrne na boljše, moral bom še Saro, služkinjo svojo, dati od sebe in si sam streči. Od kod da bi jemal ljube denarce? Ej, denarce, denarce — dajte gospod Virnik, ej, plačajte, plačajte, kar mi dolgujete.« Človeku, ki Samuela ne pozna, smilil bi se bil, tako je jadikoval.

»»Tri sto, pravim vam, ne norčujte se!«« zarohni Pavle. »»Ali s tridesetimi odstotki tudi niste zadovoljni? To je poslednja moja ponudba!«« Pavle vstane in prime za klobuk. Starec spozna, da višje pač ne bode mogel prignati, zato se polagoma udá.

»Ej, koliko bi že radi? Hm, hm, sto goldinarjev bi jaz revček morebiti že še utrpel, pa le za kratek čas, le za kratek čas, sicer bi moral dati Saro od sebe, in bil bi sam, v celi hiši sam, zakaj drago jo moram plačati, staro Saro, drago. Ej, ne mislite, da se norčujem, gospod Virnik, resnica, gola resnica. Ej, velik revež sem, velik revež.«

»»Daj brzo sèm, pa molči, hinavec««, sikne Pavle komaj slišno skozi zobe; »»jaz najbolje vem, kakšen revež si««, glasno pa pristavi:

»»Ne bojte se, Samuel, kmalu vam bode pomagano.««

Iz skrbno zaprte omare privleče Samuel zavitek bankovcev; dolgo jih obrača in ljubeznivo ogleduje ter tišči v roki. Na to odpre knjigo na mizi in jame pisati pobotnico.

»Naj bode torej, gospod Virnik, naj bode; bodem pa še en čas stradal. Nate, prosim podpišite.«

Pavle zabeleži svoje ime, na kar mu žid izroči bankovce; oba jih preštejeta, v redu je, ravno sto. Že hoče Pavle oditi. Tu se spomni Samuel, da bi bilo dobro svojo mrežo sedaj še nekoliko pritegniti nad žrtvijo; zaskoči mu torej pot in jame:

»Kaj ste že prej govorili, gospod Virnik, da imate pri meni samo šest sto? Ej, mislim, da se malo motite. Ej, potrpite en časek, poglejva v knjigo in pobotnice. Ej, meni se zdi, da ni tako. Nekaj malega, čisto malega je več, ako se prav spominjam.«

»»Samuel, mudi se mi, res nimam časa sedaj računati in se z vami pričkat. Ako je samo nekaj malega več — dobro, bodi!«« Rekoč prime za kljuko. Toda Samuel ga ne pusti; pogladi si brado in pravi nenavadno živo:

»Ej, ne gospod Virnik, motite se. Kaj za vas! Za vas je svotica res mala, ali za me, ej, za me je bogastvo.«

Pavle se ustraši; bal se je že prej, da bi ga zviti žid ne prekanil. Samuelu bila je to lahka stvar; vse papirje je imel on v rokah in izročal je Pavlu svote večkrat brez prič. Govorila sta o tej stvari z Jožkom že mnogokrat, in Pavle je bil tudi že sklenil, da si ne izposodi ničesar več od židov. Ali prepozno!

»»Za koliko se pa najin račun ne vjema?«« vpraša Pavle in na obrazu se mu vidi notranji srd.

»Ej, pogledjte«, de Samuel odpirajoč knjigo, »s temi sto, ki sem vam jih

sedaj le izročil, dolgujete mi, ej, dolgujete mi šest, osem, pa petdeset, ej, vsega skupaj ravno enajst sto goldinarjev. Ej, saj sem dejal, samo nekaj malega več.«

S Pavlovega obraza izgine vsa barva, kaj takega ni pričakoval. Ogoljufal ga je bil žid za celih štiristo goldinarjev. Kako naj stopi sedaj pred očeta? Res je oče dober — ali takih svot ne plačuje nikdo rad za sinovo potrato. Pa zopet pride domov brez izkušnje. Jame ga skrbeti, in skoro se boji vrniti se v domovino. Vendar, ali ni nikakih pripomočkov, rešiti se iz židovih klešč?

»»Pokažite pobotnice««, de kratko.

Molcé razloži mu jih Samuel po mizi; skrbno ogleduje Pavle svoje podpise, vendar pri vsi pazljivosti ne more zaslediti ponarejenega. Pač pa kmalu spozna, da teh pobotnic ni on nikdar podpisal, dasi so podpisi za las enaki njegovim, zakaj tako visokih svot on ni nikdar podpisaval. Napravil si je bil žid nove pobotnice, na posameznih svote zdatno povišal in iz starih pobotnic posnel podpise. Da je bil v takem delu Samuel mojster, tega se je Pavle predobro prepričal. Takoj spozna, da bi se Samuelu tudi pri sodnji ne dala dokazati goljufija. Ali vendar se ne more zdržati in glasno zakriči nad starcem: »»Goljuf!««

Kakor bi ga bila pičila kača, poskoči Samuel kvišku in kriči: »Kaj, jaz goljuf? Jaz, stari pošteni Samuel? Abraham mi je priča, da še nisem nikogar nikdar ogoljufal, ni za vinar ne. Pa vi mi pravite goljuf? Vi? Da, vi ste goljuf, vi — oslepariti me hočete in oropati. Kaj bi sicer tako na noč hodili k meni? Moji denarci vam diše, jelite? O joj meni — pomagajte, pomagajte, roparji, tatje! Pomagajte!«

Pavel je prišel po svoji lahkomišljenosti res v kritičen položaj. Kaj, ko bi privabilo upitje Samuelovo sosede, in

bi ga dobili na noč samega pri starem Samuelu? Kri mu šine v glavo, plašno se ozrè po sobi — ali k sreči, hvala bodi Bogu, okna so zaprta. Na Samuelovo upitje pa priteče Sara. Varno odprè duri in pomolí svoj dolgi krivi nos v sobo. Pavle je ne opazi, zato ji Samuel pomenljivo namigne, vrata se ravno tako tiho zapró. Brez dvojbe je že dobro priučena takim komedijam.

»»Samuel««, naposled zagolči Pavle, tresoč se od jeze po celem životu, »»Samuel, jaz vem, da ste me ogoljufali. Vem pa tudi, da ste dovolj prekanjeni, in bi se vam goljufija ne dala dokazati, tudi pri sodišču ne. Zato vam še ta teden pošljem po nekem prijatelju vso svoto, ki jo zahtevate. Njemu izročite pobotnico. Ali zapomnite si, grdo ste me ogoljufali, in čakali bode, predno vam pride v zanjke še kak tako neumen ptiček, kakor sem bil jaz. Slepar!««

Že je med durmi. Ali Samuel, ki je dosedaj igral svojo ulogo izvrstno, ne dá se še ugnati. Urno skoči za njim in ga ujame za suknjo, hoteč ga tirati nazaj v izbo. Takoj pred durmi so stopnice.

»Ali vi me imenujete sleparja, ko zahtevam svoje ljube, trdo prihranjene denarce nazaj? Nazaj, nazaj, prekličite, sicer vas izročim policiji.«

»»Nazaj, nazaj, na pomoč««, oglasi se sedaj tudi s hodnika sèm hripavi Sarin glas, in Pavle čuti, kako ga hoče koščena njena roka potisniti nazaj v sobo.

»»Da, da, slepar ste, in to prve vrste««, odreže se Pavle, porine z je-kleno pestjó suho žensko stvar v stran in skoči po stopnicah. Pri tem pa potegne Samuela za seboj, ki se ga je držal kakor klešč. Trdo pade starec po stopnicah in bolestno zakriči. Pavle čuje za seboj javkanje Sarino in vzdihovanje

starčevo, — ali veseli se, da se ga je odkrižal, postajalo mu je v hiši židovi grozno. Hitro odpahne duri in iz dna duše zasôpe v-sé nočni zrak.

Razburjen je. Zamudil se je dlje, nego je mislil. Storila se je bila že trda noč. Veselica pri Bierkrugu je zamujena, ali vsaj Pavle ne misli več nanjo. Če nikdar prej — v tem trenutku se mu vzbudi resen kes nad dosedanjim življenjem. Premišljati jame, kako ima dobre, ljubeče stariše, kako je to njih ljubezen zlorabil, kako je slabo porabljal zlati neprecenljivi čas. »Minilo je že tretje leto«, govori sam s seboj, »in še nimam izkušnje. Da, celó škodoval sem s svojim ravnanjem Jožku. On je priden in marljiv, ali kolikokrat sem ga zasramoval zavoljo tega! Skoro sem ga bil spridil. In sedaj ti dolgovi! Kaj bo dejal oče? Naposled hvala Bogu, da se je tako izteklo! Kaj, ko bi bil Samuel še dalje kričal in si morebiti res domišljjal, da sem prišel z nepoštenimi namerami v njegovo hišo, — kaj, ko bi na krik pritekli sosedge, mene dobili pri starem Samuelu, njegovo blagajnico odprto, starca samega na pomagaj kričečega, in še — po noči?« Pavlu se stemni pred očmi. »Ali« — pri tej misli stopi mu mrzel pot na čelo, »ali če se je Samuel poškodoval, ali celó ubil? Joj, kaj potem? Kako žalostno je zavekal, ko je pal po stopnicah! In kako je ona starica javkala!« Res neprijetna misel! Ne more se je iznebiti. Ali počasi se potolaži. »Umazani goljuf je tudi prej igral z menoj svojo komedijo. Da bi me bolj prestrašil in me tako prisilil kolikor možno hitro in brez hrupa plačati mu dolg, zaropotal je pa še nalašč malo po stopnicah in vzdihoval. O ti prekanjeni lisjak!« Potolažen pospeši svoje korake, da pride čim preje do prijatelja.

Toda poglejmo, kaj je s Samuelom. V sobi sedi in si mane zadovoljno roke. Res je bil pal malo trdo po stopnicah, a koliko takih in še hujših padcev prestal bi Samuel rad za štiristo goldinarjev! Komaj je Pavle odšel, pobral se je starec in zapahnil skrbno duri ter se vrnil v sobo. S samim seboj je izredno zadovoljen. Saj ve, da mu bo Pavle gotovo plačal, vse, do poslednjega vinarja.

»Bal sem se pa vendar-le divjaka; kako grozno me je pogledal. Še vrat bi mi bil zavil, da nisem začel kričati. He he, he«, smeje se Samuel ter si zadovoljno gladi brado, »štiristo goldinarjev na tako lahak način! Pri Abrahamu, to je izvrstno!«

Senčarjev Jožko še vedno čaka prijatelja; neznosno mu je to čakanje. Kakor bi sedel na živem oglju, ziblje se po stolu sem ter tje; večkrat poskoči kvišku in gre k oknu gledat, ali prihaja težko pričakovani tovariš. »Kaj se mu je utegnilo pripetiti?« ugiba; »menda si vendar nista segla s starim Abrahamovcem v lase?« Ura bije sedem — zadnji čas, ki ga je Pavle določil; še ga ni. Ura bije osem, Pavla še nikjer. »Nocojšnji večer je izgubljen!« toži Jožko, »sedaj-le že nastopajo pevci!« Stori se noč, Pavla še ni. Skrbeti ga jame. Kam za Boga se je vtaknil, da ga ni od nikoder? O da bi bil Jožko vedel, kako je ena ura storila Pavla iz mladeniča — moža! Gotovo bi se bil tega veselil, saj v dnu srca mu je že res presedalo tako življenje. »Pa kje je neki Pavle? Ali naj idem k Samuelu? Tako dolgo tam ni. Pa — ako ni dobil žida doma, morda ga je čakal? Ne — prišel bi bil nazaj! Ali je morda na stanovanju? Kaj bi delal tam? Oh, saj sem vedel — revež je pozabil, kje sva bila prej skupaj. Oj ti pozabljivost!«

Jožko nima obstanka; že hoče vstati in oditi — kar vstopi Pavle.

»I kje si pa vendar hodil? Pa mene pustiš tako samega? Ali nimaš več srca? Večer pri Bierkrugu je zamujen!« toži žalostno Jožko.

»»Ako bi tudi ne bil še zamujen, jaz bi ne šel tje««, pravi Pavle.

»Torej nisi opravil ničesar?« vpraša Jožko.

Pavle mu razloži na drobno vse, kako ga je žid ogoljufal, kako ga je preplašil nevarni položaj, in kako je sklenil pričeti popolnem novo, delavno življenje. Tudi ne zamolči svoje slutnje, da se je utegnil starec kaj pobiti po stopnicah, sosebnost, ker je čul njegovo vzdihovanje in javkanje Sarino. Ali Jožko ga pomiri rekoč, da je Samuel pal le navidezno in s tem, kakor židje sploh znajo, le hotel tesneje navezati svojo žrtev na-se.

»»Ako ti je ljubo««, konča Pavle, »»odpeljeva se še nocoj s ponočnim vlakom v domovino. Kaj meniš?««

Jožkova žalost premeni se v radost. Veseli se vrnitve v domovino, veseli se Pavlovega poboljšanja. Da je sedaj resno, tega je prepričan; pozna Pavla predobro in ve, da ne bi sicer tako z lahka pustil veselice. Jožko je bil dobra duša, ki se je, kakor je Pavle sklepal po pravici, voditi dal povse Pavlu. Duša vsega dejanja in nehanja je bil Pavle, — Jožko bil je le poslušen in udan prijatelj.

Res; kakor je Pavle predlagal, zgodilo se je. Poravnala sta hitro svoje račune in se odpeljala še tisto noč na Slovensko. »Prvi teden ostaneš vsakako pri nas!« pravi med potjo Pavle Jožku, ki mu to rad obljubi. (Konec.)

Huda žena.

Nikar ne misli, da je laž,
Kar pravil mi je kmet Andraž
O ženi, ki mu kljubovala
In, kjer je mogla, nagajala.

Če mož jo pošlje kravo mlest,
V zapeček šla je Mica sest;
In če je rekel, naj mu kuha,
Ni čula, kot bi bila gluha.

Sploh, kar je rekel, naj stori,
Storila tega nikdar ni;
In če podil jo je od dela,
Takrat je še le prav hitela.

Nekoč pa razjezi se mož,
Češ: kljubovala mi ne boš!
In gre kosit ter jo poprosi,
Da naj jedi za njim ne nosi.

Ko mož s kosó zapušča dom,
Kriči mu Mica: »Bom ti, bom!«
Ko že izgine mož v daljavi,
Gre žena in jedi pripravi.

Mož v senožeti tam nekje
Za prav globoko jamo ve,
Čez jamo šibkih prekelj dene,
Na preklje tri plasti senene.

Ko mož spet nosi se s kosó
Pa pride žena mu z jedjó:
»Ker maral nisi za kosilo,
Prinesla sem ti ga obilo.«

»Prav, branil se ne bom jedí;
A strl te bom«, ji mož velí,
»Če bodeš še mi kljubovala
In tam-le kup sena razstlala!«

A žena mu zagodrnja
In vrže se na kup sena;
Brž razkopala bi ga rada,
Pa — hresk! — seno in žena pada.

Mož posedí, majè z glavó:
»Oh, kaj naredil sem z ženó!«
Brž sto trt zviže in jih zveže
In v jamo po ženó poseže.

In urno prime se nekdo;
Mož vleče ven — ne prav težko;
In ko privleče že do roba,
Prikaže čudna se podoba:

Na zemljo skoči fant mladič,
V obleki pisani kot tič,
Z rdečo čepico na glavi,
In to-le možu kôseu pravi:

»Kako sem dolgo notri bil!
Nikdo mi ni mirú kalil:
Kar huda žena prilomasti,
Pretepe me in premikasti.

In kdo vé, kaj bi še prestal,
Pa ti si trto mi podal;
Že spet napenjala je žile
In nad menoj vihtela vile.

O hvala mož ti tisočkrat,
Zato postal boš še bogat:
Na, ta-le kamenček preprosti,
Ta dal ti bo denarja dosti.

Jaz pojdem tje-le v bližnji grad;
In ko bo šla gospôda spat,
Bom ropotal in jih bom strašil,
Budil jih bom in v spanju plašil.

Ko bo gospôda vsa v skrbah
Trosila krog o teh rečeh,
In ko iskala bo pomoči:
Pa s kamenčkom ji ti priskoči!

Ž njim v vsaki prag zariši križ
In s tem brž mene odpodiš;
Srebra prejel boš kar v posode,
Kar ti ga nesti môči bode.«

In res, tako se vse zgodi.
Bežeč pa škratelj še veli:
»Zdaj, kmet poplačan si obilo,
Le pojdi, vživaj to plačilo.

Če slišal boš še od strahú,
Ne pridi ga podit z gradú,
Sicer gorjé devetkrat tebi! «
To rekši ideta vsaksebi.

Pa komaj šli so stokrat spat,
Glej, zopet pride strašit v grad!
In kaj počne naj zdaj gospôda?
Pomagata ne križ, ne voda.

Oj, kje je kmet? Že ponj leté.
Močno se mu šibé nogé,
Na čelo leze mrzla sraga,
Kako bi neki spodil vraga?

In priženó ga tje pred grad,
A škrat mu žuga tam od zad:
»Ne zabi kmet, kar sem ti pravil!
Če kaj pričneš, te bom zadavil.«

Pa kmet mu reče: »Dobro vem,
Da odpoditi te ne smem.
Menda ne boš prišel me davit,
Če sem dospel ti nekaj pravit:

Čuj, žena z vsemi silami
Okrog te išče z vilami!
»Ni šment!« preplašen vrag mu reče,
In smuk! z gradú za vselej steče.

Oj ljube, pomnite, žené:
Spoštujte, slušajte, možé!
Če ne — obeta vam pravljica —
Andraževa vas zgrabi Mica.

A. H.

Josip Ogrinec.

(Spisal *Josip Benkovič*.)

(Konec.)

Pisateljvati je začel naš Jože v Alohznici, iz prva le za-se; v semenišču je v V. letniku bogoslovskega časnika »Slovenska Lipa« priobčil nekaj pesmic.¹⁾ V tisek za tega

¹⁾ V. tečaj »Slovenske Lipe« 1. 1864/65 je ohranjen, žalibog, nepopoln. Razven Ogrinca sta

časa menda ni poslal ničesar, razven par dopisov v »Zgodnjo Danico« leta 1864. Zlágala pesmice le še Fran Črnologar in Janez Vesel »Vesnin«. — Ogrinec se je podpisoval: »s P—ja« in »J. O. s Podgorja«. Njegove pesmi so: 1. Pravi dom. 2. Dobra misel. 3. O vanitas! 4. Želja 5. Zaklad pri Savi. Balada. 6. Slovenski Lipi. 7. Poslov. 8. Šviga švaga! prozaičen spis.

1863. in 1864. Na pravo pisateljsko polje je stopil še le 1867. leta, ko je Stritar osnoval na Dunaju »pisateljsko društvo«. Poslej je jel dopisovati skoraj v vse tedanje slovenske liste in društva; podpisoval se je deloma s polnim imenom, deloma pa: »J. O.«, »Jože s Podgorja«, »J. Medvedov« in »O. Osipov«.

Leta 1868. se je oglasil v Glasniku, 1869. v Besedniku, Taliji in Matičinem Letopisu, 1870. v Zvonu, 1871. v knjigah družbe sv. Mohora in 1872. v Zori. Urednik »Zore«, Davorin Trstenjak, ga je pozval k sebi na počitnice, da je pisal za njegov list. Ko se je 21. apr. 1872. l. ustanovilo na prizadevanje istega velezaslužnega moža »slovensko pisateljsko društvo«, izvoljen je bil tudi naš Ogrinec za odbornika.

Odslej je pisal Ogrinec marljivo in vstrajno do svoje prerane smrti. Imel je vedno mnogo načrtov za ta ali oni spis. Na počitnicah je vselej mnogo pisal, in ko mu je mati kdaj hotela braniti, češ, da si škoduje zdravju, odgovoril je, smeje se: »O, mati, ne bojte se, saj sem še vedno junak!«

V zadnjih počitnicah 1878. l. je zabaval vaščane z novicami o tedanji turški vojski v Bosni in spisoval roman iz rusko-turške vojske, da bi ga ponudil »Matici Srbski« za obljubljeni nagrado. O originalni svoji materi je napisal celo knjigo »tri prste debelo«, kakor pravijo sosedge. Ker je mislil 1879. l. prevzeti domačo kmetijo in se oženiti, pustil je pri odhodu mnogo rečij doma. Ko pa je naslednjo pomlad umrl, znošila je mati vse, kar je bilo pisanega, v pisarno kamniškega odvetnika, kateremu je izročila skrb za zapuščino pokojnikovo. Nedvomno je bilo med onimi papirji dokaj literarnega blaga, a med kopico uradnih listin se je razven malih ostankov vse pogubilo. In ne mnogo

bolje se je zgodilo, žalibog, i z onimi spisi v Vinkovcih. In sedaj ni niti po teh niti po onih nič duha nič sluha!

Da bi živel Ogrinec še nekaj let, koliko lepih del bi še podal slovenskemu narodu! Spisi, ki so potekli zadnji iz njegovega peresa, pričajo nam, koliko je napredoval v pisateljevanju. In baš v tem času, ko smo mogli še toliko pričakovati od njegove marljivosti, iztrgala mu je nemila smrt pero iz roke. Blag mu bodi spomin med Slovenci!

Ogrinčevi spisi:

1. *Petelin*. Obraz iz narave. »Glasnik«, 1868.
2. *Povodna žaba*. Obraz iz narave. »Glasnik«, 1868.
3. *V Ljubljano jo dajmo!* Vesela igra v treh dejanjih. 8. zvezek »Slovenske Talije«, 1869.
4. *Blagor kmečkega stanu*. »Besednik«, 1869., 1870.
5. *Kako Pahole lisico vjame*. »Besednik«, 1869.
6. *Krtov pogreb*. »Besednik«, 1869.
7. *V afrikanski puščavi*. »Besednik«, 1870.
8. *Vrstica nekaterih sosebno zanimivnih osâ*. »Besednik«, 1870.
9. *Babjeverstvo*. »Besednik«, 1871.
10. *Kje je meja?* Povest. »Besednik«, 1872.
11. *Najdenec*. Zgodba na kmetih. Poleg francoskega. »Letopis Matice Slovenske«, 1869.
12. *Kamnik*. Zgodovinsko - mestopisen obraz. »Letopis«, 1870.
13. *Lesena noga*. Povest. »Letopis«, 1870.
14. *Žila — premogova*. Malomestna malenkost. »Zvon«, 1870.
15. *Obrazi iz narave: Po zimi*. »Zvon«, 1870.
16. *Golob*. »Zvon«, 1870.
17. *Kos*. »Zvon«, 1870.
18. *Prva kita*. »Zvon«, 1870.
19. *Lipa*. »Zvon«, 1870.
20. *Strnéno polje*. »Zvon«, 1870.
21. *Nevihla*. »Zvon«, 1870.
22. *Na razhodu*. »Zv.«, 1870.
23. *Nagon, ali tudi preudarek?* Prirodoslovna črtica. »Zvon«, 1876.
24. *Solnce in senca*. Izvirna novela.
25. *Na vasi*. Večeren obraz na kmetih.
26. *Greh je!* Humoristična noveleta.
27. *Iztekle jezera*. Balada.
24—27. v knjigi »Pomladansko cvetje«. Zal. in na svetlo dal V. Raič. V Trstu. 1871.

28. *Čegava bode?* Novela. »Listki«, I. zvezek, 1872.
29. *Čarovnica s Karneka.* Povest iz srednjega veka. »Zora«, 1872.
30. *Obrazi iz naroda. Cunjar.* »Zora«, 1872.
31. *Vaškega šolnika nedelja.* »Zora«, 1872.
32. *Na sveti večer.* »Zora«, 1872.
33. *Jež.* Obraz iz narave. »Zora«, 1872.
34. *Kralj Samo.* Nemški spisal Fran Fasching, poslov. J. O. »Zora«, 1872.
35. *Žuželke.* »Zora«, 1873.
36. *Obrazi iz naroda. Berač.* »Zora«, 1873.
37. *Ptičar Blažič.* Jesensko - zimski obraz. »Zora«, 1874.
38. *Malomeška prigodbica.* »Zora«, 1875.
39. *Vojnimir ali poganstvo in krst.* Izvirna povest iz časov pokrščevanja Slovencev. »Slovenske Večernice«, XXIV. zvezek, 1871.
40. *Setev in žeter.* Povest. »Slovenske Večernice«. XXXIII. zv., 1875.
41. *Terno!* V knjigi »Križem sveta«, 1877.
42. *Največi revež.* »Koledar družbe svetega Mohora«, 1877.
43. *Naravoslovne črtice.* »Koledar«, 1878.
44. *Zapravljivec.* Čarobni igrokaz v treh dejanjih. Po Ferd. Raimundu. 17. zvez. »Slov. Taliže«, 1871.
45. *Kje je meja?* Izvirna gluma v enem dejanju. 45. zv. »Slov. Taliže«, 1879.
46. *Na Osajah.* Ljudski igrokaz v 5. dejanjih. Po S. H. Mosenthalu. 51. zv. »Sl. Taliže«, 1884.
47. *Pojdimo na Dunaj!* Burka v štirih slikah, po francoskem »La Cagnotte«. (Še v rokopisu.)
48. *Ureh, tretjokrat ženin.* Šaljiva povest. »Slov. Narod«, 1874.
49. *Postna premišljevanja.* »Sl. Narod«, 1875. V tem spisu je oni preizvrstni spis: »Pismo Ošpete Skomrahe ta Janezastemu Skomrahu, ki na Dunaji za doftarja štedira.«
50. *Kaplan. Fajmošter. Lemenatar.* Podobe iz socialnega življenja. »Slov. Narod«, 1875.
51. *En dan ženin.* »Slov. Narod«, 1876.
52. *Babina Greda.* Narodopisen obraz. »Slov. Narod«, 1878.
53. *Magjarembur in Budapešta.* Potopis. »Sl. Narod«, 1878.
54. *Hudi Kljukec.* (V odlomkih.)
55. *Pčela, kakva je, kako se razvija i kako živi.* Prirodopisna studija. »Program vin-kovačke gimnazije«, 1878.
56. *Božji volek.* »Dom in Svet«, 1890. (Odlomek daljše povesti, ki se je izgubila.)
57. *Sosedova hči.* Povest. (Odlomek.)
58. *Njemu v spomin!* Nekrolog očetu. (V rokopisu.)

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše **France S. Lekše.**)

(Dalje.)

42. „**Preprost, a, o, preproščina**“ znači Slovincu to, kar Latincu: »simplex, simplicitas«, in Nemcu: »einfach, Einfachheit, einfältig, Einfalt«. Toda nekateri našinci ne cenijo več stare slovenske *preproščine* in vsiljujejo nam neko: »jednostavnost¹⁾, jednostavno²⁾, najjednostavnejše«. ³⁾ G. Fr. Livadič popravljajoč jezik in pisavo »Letopisa Matice Slovenske« ⁴⁾ pri besedi: »najjednostavnejše« samo pravi, da se mora pi-

sati: »najjednostavnejše«. Pisana tako je dobro, zares — toda zdi se mi rečena beseda popolnoma nepotrebna, da ne rečem, pogrešna. Ne zadošča-li reči: »Kulturno stanje prvotnega človeka, ki je živel ob enem z mamutom, bilo je najpreprostejše«, mesto: »Kulturno stanje prvotnega človeka, ki je istodobno z mamutom živel, bilo je najjednostavnejše, napriprostejše?« ¹⁾ »Jednostavnost, jednostavno« je skovanka, nam nepotrebna. Zakaj ljudstvo naše in prvi naši pisatelji je ne poznajo ter imajo za njo omenjeno že domačo besedo, katera je že v starem slovenskem jeziku znana.

¹⁾ Janežič-Bartel str. 159. Škoda, da je ta spaka zdravno dobrih slovenskih besedij!

²⁾ Dr. Tomaž Romih »Popotnik« str. 17, 1890.

³⁾ Letopis Matice Slovenske 1889, str. 7.

⁴⁾ Ljubljanski Zvon 1890, str. 504.

¹⁾ Letop. Mat. Slov. pag. c.

Miklosich ¹⁾ piše: »prostū, asl. prostъ extensus, simplex, rectus, rudis, insons, prostъць, prostyni, prēprostъ, prēprostie ἀπλότης simplicitas aut. prēprostъ ἀπλοῦς simplex . . . prēprostъ ραδίως facile aut.« Trubar C. 17. »jeft pag hozho de vi bodete modri na dobru, ampag preprofti na hudu« in Psalt. Predg. »V ti Cerqui fmeshnaue, lozhene, refdilene, fazheni inu gori perprauleio, te preprofte v pravi Veri blafno inu motio . . .« »Inu de fe ty preprofti mladi Ludy poduishaio vfaki rizhi . . .« Dalmatin »Saj fim jeft tu fturil is preproftiga ferza inu s' nedolshnimi rokami.« I. Mojz. 20. »Oku je tiga telefsa luzh: Kadar tedaj tvoje oku preproftu postane, taku je vse tvoje tellu fvitlu.« »Letukaj Cristus na tu nar preprostifhe govory od vunanih del . . .« Luk. 11. 17. Cfr. Act. Ap. 28. Vramec (1586): »Joba pifzmo preporozha . . . arie byl preprofzt, prauden . . . vu chineni fzuoim.« »Gde ie ftarih ludi dobra preprofzhina?« »Sztoga fze vuchimo kijpe . . . v czirkvah i v hifah derfati, ar preprofztih ludi ki neznaui pifzma kipi takoui nauuki i knige iefzu« 213. 222. 233 b. Kūzmics ima: »proufzto«; Japelj: »v' preprôfshnosti mojga ferza«; Bafsar Pridige (1734): »Enimo da uzhenuft, guniga puffy u' pèrprofhini« in naposled Fran Levstik (Nauk slovenskim županom, VII): »To se je zgodilo, ker ta ponižna kmétska knjižica vrhu vse svoje preprôščine po naključji morebiti pride v mnoge, zelo raznolične roke.« »Einfalt od. Einfachheit, böhm. prostota; jednoduchost', prostost'; russ. prostota, nevinost« . . . piše Pierer »die Beschaffenheit dessen, was entweder keine Teile hat oder merken lässt und des Schmucklosen . . . E. der Sitten d. h. ein naturgemässes Leben ist Einfachheit, Uebereinstimmung, unserer Gesinnungen, Worte und Handlungen E.« Srbu je »plemenita prostota edle Einfachheit in prostački, a, o, wie gemeine Leute haben, plebejus; prostak, ein einfältiger, gemeiner Mensch ohne Bildung, homo de plebe«; »prost, a, o einfältig, gemein simplex 2), da je prosto

¹⁾ Etymol. W. str. 265. Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti . . . str. 139.

es ist vergeben (als Antwort auf Bitte um Vergebung); prosta mu duša! Gott hab' ihn selig.« ¹⁾

Pri nas pa znači *prost* navadno *frei*, *prostost* *Freiheit* v narodovi govorici in ne redko v književnem jeziku. Toda mnogokrat se nepravilno rabi, in zato ne moremo preveč priporočati, kar piše gospod Bartel pod besedo: »frei«. Vendar pa se ne morem strinjati s tem, kar piše pri besedi »gemein«: »der —e Mann (milit.) prosti vojak, prostak«. Zadnja beseda pač ne odgovarja pojmu: »Gemeiner«, katera beseda je od »Gemeinde der Landsknechte, der nicht beförderte Soldat«. Morebiti živi med priprostim slovenskim ljudstvom za ta pojem kakšen izraz. In ker že govorim o besedi »prost«, mislim, da nam nikakor ne kaže pisati »prosta volja«, temveč pišimo »svobodna, slobodna volja«. Tako so pisali naši predniki. Dalmatin Register: »Slabodna vola« Predg. list. Rim. »Te postave dellu je vse tu, kar zhlovik ftury, ali more fturiti od Postave u svoje flabodne vole inu laftne muzhi . . . is svoje flabodne vole dobru shiveti . . . u flabodniga praviga ferza . . . shelnu mu flabodnu ferce« . . . »Aku pak ta Hlapez porrezhe: . . . jeft nezhem flobodan biti« II. Mojz. 21. Potemtakem je tudi krivo, kar navadno čitamo: »prostovoljno« mesto: »radovoljno«, kakor so pisali naši predniki in še navadno govori naše ljudstvo.²⁾ Takisto tudi ni dobro po slovensko: »dobrovoljnik, prostovoljnik enoletni za nemški besedi: der Freiwillige, Einjährig«³⁾, ampak kakor piše Levstik⁴⁾ in tudi poleg omenjenega Bartel: »Radovoljnik enoletni«. Zakaj ne »prostovoljnik«, sem že rekel; »dobrovoljnik« je človek dobre volje, kateremu naš

¹⁾ Vuk St. Karadžić.

²⁾ A »radovoljno« ne pomeni istega, kar »prostovoljno«: prvo je »bereitwillig«, drugo je »freiwillig«. Res je, naš kmet pozna besedo »prostovoljen« le iz cerkve in šole, a vendar pozna ta pojem in ga izraža n. pr.: »iz svoje volje, sam iz sebe ali sam od sebe (sponte), itd.« Sicer pa vemo, kako se narod zaveda potrebe, da bi imel svojo besedo za »frei«, ker le tako rad rabi tujko. Uredn.

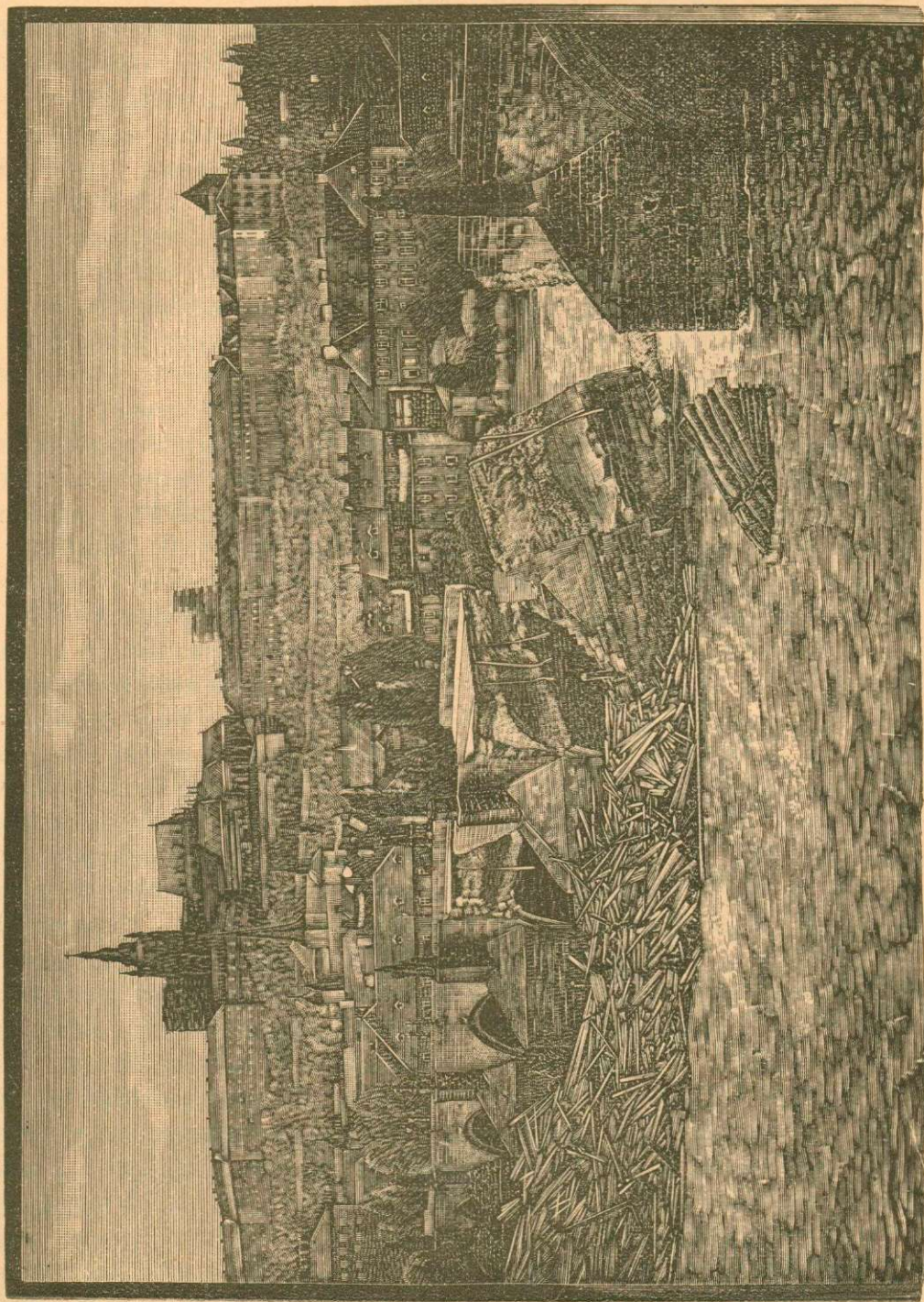
³⁾ Jan.-Bartel str. 230.

⁴⁾ Nauk slov. županom str. 191.

kmet pravi: »dobrovoljec« in dobrovoljen, narobe pa »slabe, hude, zle volje, zlovoljen«. »Radovoljnik; radovoljen, -ljna, -ljno adj., kar se godi z rade volje, a ne prisiljeno.« Torej »Tako dolgo bi mož radovoljno nikakor ne izostal

izpodrivajo sedaj z besedami novega kova, bila bi naša domačinka:

43. „*Vrstnik* m., *vrstnica*“ ž. Zeitgenosse, Zeitgenossin, katero nadomeščajo nekateri se »sodobniki, sovremeniki, sočasniki¹⁾, menda samo zato,

Karolov most v Pragi;

porušen v povodni dné 4. septembra t. l.

z doma.«¹⁾ »Emin je imel v svoji pokrajini . . . precejšnje število radovoljnikov« in ne »prostovoljno« . . . »dobrovoljcev«, kakor je pisano.²⁾ Druga beseda, katero

da ne govoré po slovensko *vrstniki*, *vrstnice*«, kakor govori naš slovenski

¹⁾ »Dom in Svet« 1890, str. 290. — (Ni čisto ista misel, katera je na onem mestu. Uredn.)

²⁾ Ljublj. Zvon 1890, str. 464.

¹⁾ Kdor se hoče o teh besedah v slovenščini prepričati, čitaj: M. F. Kvintiljana govorniški pouk, Franc Brežnik, profesor v Rudolfovem, XII. Ljubljanski Zvon 1887, 233. str. Jan.-Bartel 801. str.

kmet. Že Levstik je grajal te spake in prav je storil. Branik narodovega jezika ne smé se na nikogar ozirati, vsakemu treba svoje povedati, kakor zgodovinar:

Ne na levo gledaj ne na desno,
Kaj vrstniki porekó ne baraj!
Kaj potomci porekó ne maraj!

Otresimo se pohlepnosti po tujstvu, ne jemljimo brez potrebe niti iz sorodnega jezika hrvatskega, marveč govorimo in pišimo v ljudstvu živeče besede, kakor so omenjene in pa tudi ta-le:

44. „*Svast, svasti*“, mesto »svakinja«, katere besede narod nima. Ali to nič ne dé. »Nevednosti naših pisateljev je vse vprék »svakinja«, piše dober poznanovalec slovenskega jezika narodnega¹⁾, »kar Nemec imenuje Schwägerin.« »Svást, svastí, f. žena reče moževi sestri: svást. Idrijsko pri Koboridu«. Tako govoré in pišó tudi ostali Slovani. Staroslov. »svístь« f. (soror uxoris); to obliko preminjajo slovanska debela vsako po svojem glasoslovnem pomenu. Srbo-Hrvati: »svast, svastika; ruski: svestь (ostarélo) der Frau Schwester; češki: svest f. fratris uxor vel uxoris soror; poljski: świesć f. des Mannes oder Frau Schwester.«²⁾ In Dalm. piše v bukvah Rut, pogl. I.: Noemi, mati umrših sinov Malona in Kilona šla je »f fvojéma dvéma Snahama . . . is Moabiterfke deshele . . . inu Arpa (žena umršega sinu) je küfhala fvojo Tafzho, Rut (žena drugega umršega Noeminega sinu) pak je per njej oftala. Ona je pak djala: Pole, tvoja Sveft se je věrnila . . . verni se tudi sa fvojo Sveftjo.« Da tukaj Dalm. piše »svest« in ne »svast«, ne čudimo se. Vsaj piše tudi »od Juda fvojga Teftu« v Reg., dasi ima sploh »Taft«, kakor tudi poleg splošnega: »zhaft, zhafzhen: zhefzhen.« Za lat.: »gener erat« lepo piše II. buk. Esd. »fe je bil povfazhil.« In III. Mojz. 18. »Koku je delezh Shenitou v' Svafzhini od Buga prepovedana.« In kakor »svakinja« nepotrebna je nam tudi beseda »netjak,

nečak, netjakinja in nečakinja«, ker imamo domačo: *stričnik, sestričina*.¹⁾

45. „*Sestati, sestojim*“ je nemški: bestehen aus etwas. Obto je nemčizna pri nas: »obstati, -stojim« n. pr. »Tu ga je ustavilo močno ladevje obstoječe iz 45 večjih ladij.«²⁾ Zakaj ne »tu ga je ustavilo ladevje, (močno) 45 ladij.« »Telesa obstojijo iz materije ali tvarine« m. »Telesa sestojijo« ali bolje »so iz materije«, »drugi pravijo, da obstoji tvarina iz prav majhnih, nerazdeljivih delcev«, mesto »pravijo, da sestoji, ali je«. In potemtakem je tudi pisati »sestavina, sestaven« in ne »sostavina, sostaven, sostati.« Zakaj naš glagol in samostalničnik, kakor tudi izvedenke, odgovarjajo staroslov. състоиati *sovisťati* consistere, »съставъ състръпа compositio.« Da je »obstati obstojim« pri nas Slovencih res nemčizna, pričajo bratovski jeziki. Samo dva, tri vzglede iz hrvaščine in ruščine: »Dakako da je bilo težko ustanoviti od koliko in kakih atoma sastoji koje plinovito tijelo.« »Reći ćemo, da se te stvari sastoje od više počela.«³⁾ »Horošo, milaja moja! Ne zabivaj že, vč čemž dolžno sastojatъ hristosovanje . . .«⁴⁾ Večinoma pa se lahko izogibamo glagola »sestati, sestojim«, kateri je le knjižna beseda. N. pr.: »Človek obstoji iz duše in telesa.« »V tem slučaju ima pedagog opraviti z umetnostjo, katera obstoji v spretnosti, da pravočasno . . . vporablja načela vzgoje.«⁵⁾ namesto: »Človek je iz duše in telesa.« »V tem, pri tem ima pedagog opraviti z umetelnostjo, katera je spretnost, in ta je spretnost, da . . .« Pa zdí se nam, da tudi »sestati -ojim«, najsi je boljše, pravilnejše od »obstoji« in v navadi pri Rusih in Srbih, nekako diši po nemškem duhu. Vsaj v češčini je. Tako pravi Čeh ne pravi, kakor piše Fr. Bartoš: »Báseň sestává (sestávati bestehen) ze tri shoh«, marveč »skládá se«. »Byt sestavájící ze tří pokojů jest

¹⁾ Fr. Erjavec. Iz potne torbe. Letopis Matice Slovenske 1883, str. 244.

²⁾ »Vienac«, 41.

¹⁾ Med Idrijo in Vipavo poznajo besedi: *stričnič* (sestrinič) in *strinička* za Cousin, Cousine.

²⁾ Ljubljanski Zvon 1890, str. 278.

³⁾ Napredak. Zagreb 1890, b 1, 7. 8. str.

⁴⁾ Podarok djetjam S. Petersburg.

⁵⁾ Vzgojeslovje. Spisal dr. Franc Kos. Ljubljana, 1890, str. 3, 16.

k pronajmutí« temveč: »Pronajme se byt o třech pokojih.«

46. „**Tekniti**“ pomeni kot dovršnik II. vrste navadno: gut anschlagen. In kot neprehajaven glagol — mislimo — je pogrešno pisati: »A še zadovoljnejše se je smehljala naša trójica v prvi sobi, videč, kako nenavadno tekne danes lekárniku pijača«, ¹⁾ mesto: »kako gre v slast, kako s slastjo pije, kako diši danes lekarju pijača.« In »Brzo pobijejo piščance, pokoljejo mirno v travi ležeče kóze ter jih spečejo, in dober tek imajo tudi«, ²⁾ t. j.: »sie haben guten Appetit.« Na kmetih navadno slišimo: »Hvala Bogu, letos pa ima N. N. (t. j. ena ali druga reč) tek, dober tek« t. j. gibt was aus, nima nič teka, gibt nichts aus.« Pisec pa ni hotel tega reči, ampak, »da so jim vse te reči šle v slast«. Človeku je lahko marsikaj »v slast«, ³⁾ naj mu tekne ali ne. *Slasten* geschmackhaft govore po savinski dolini: »Kruh je prav *slasten*«; drugo je pa *tečen* — gedeihlich, tak, da se ga človek najé, in zopet drugo *oslasten* — süsslich. Dobro bi bilo, da razlikujemo, kjer natančno lahko to delamo. Brez razloga nima narod različnih besedij za razne pojme. Stritar piše ⁴⁾: »Posebno dečka je bilo veselje gledati, kako mu je šlo v slast.« »V slast nama je šlo vse.« »Mnoge matere kruh jedel je sin pozneje, okusil je morebiti, kar ima svet dobrega, ali tako v slast mu ni šla nobena jed, kar jih je vžil potem.« In kaj naj rečemo o modernem »dobrem teku?« — Spomeniti mi je še nekih besedij, živečih med narodom, javajne še kje zapisanih.

47. „**Zabavljati koga**“ ima v zadreški in gorenji savinski dolini med preprostim ljudstvom pomen francoskega: »faire la cour à q.« »Danes po potu je ongav I. tako zabavljaj ongavo M.« V drugem pomenu znana je beseda ljudstvu le iz knjige.

¹⁾ Ljublj. Zvon 1890, str. 190.

²⁾ Ljublj. Zvon 1890, str. 410.

³⁾ Mikl. Etym. W. str. 313.

⁴⁾ Jos. Stritarja Zbrani spisi II. 121, 408 itd.

48. „**Spleveniti, -nim**“ pomeni tudi v opomenjenih krajih nemško entwenden. Ne ravno »vzeti« in tudi ne »ukrasti«. »Pustil sem ruto in mi jo je nekdo splevenil.«

49. „**Zvest**“ znači obče med Slovenci poleg splošnega svojega pomena tudi n.: »sicher« v reklih: »Pred takim človekom si še človek življenja ni zvest«, des Lebens sicher, »meče okoli in maha, da si ni človek glave zvest.«

50. „**Zlobiti se**“ v preje omenjenih krajih pomeni: pretiti, žugati komu s čim. »On se mu je *zlobil*, da ga bo nabíl.« Sicer imamo glagol »razlobiti se exsaevire«, zlob wüthend trub.¹⁾ Prestopiva Savino ter pojdiva v dravsko dolino, morebiti je že čez Dravo.

51. „**V šibke mu gre, v šibke mu je šlo, šla**“, tudi v omenjenih krajih znano reklo za nem. »schlecht gehen, auskommen.« N. pr. »Ubežal je, pa mu je v šibke šlo«, er ist zwar durchgegangen, aber schlecht ist es ihm gegangen, schwer ist er durchgekommen. »Lansko leto smo imeli malo sena, pa nam je na spomlad že šibke hodilo, v šibke šlo.« »Ima na mesec 30 goldinarjev, pa mu še v šibke gre, v šibke hodi«, geht ihm dennoch schlecht, kann er kaum auskommen. In več drugih fraz.

52. „**Prémraza, e.**“ Tako namreč imenujé okoli Marenberga ljudje to, kar se po drugodi sliši: »Voda je zmrzla, Savina, Dretja je zamrzla.« »Letos še ni bilo nič prémraze«, pravil mi je brodnik, »lani je bila taka prémraza, da nisem mogel voziti, in ljudje in živina so hodili čez prémrazo.« Katera nemška beseda odgovarja naši »prémrazi«? je-li še kje drugje znana ta beseda?

53. „**Glavanica**“, znana beseda tudi med ljudstvom, znači to, kar čitamo v Jan.-Bartlovem besednjaku (500): »Perrücke f. vlasulja, baroka.« In v tem kraju pomeni tudi škač ali kebel, v katerem nosijo svinjam žret.

(Konec.)

¹⁾ Mikl. Etym. W. 405.

Schopenhauer.

(Slika iz novejše modroslovne in kulturne zgodovine. Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Gu v Berlinu je začel predavati kot „privatni docent“. Govoril je jako zavestno in ošabno, zaničeval prednike in tovariše in obetal, da bode kot „maščevalec zopet v čast pripravil filozofijo“. A tako obetanje mu ni nič pomagalo: predaval je prazni dvorani in ves nevoljen jo je pobrisal iz Berolina spomladi 1822. l. Pisal je o tem: »V Berlinu se živi, kakor na ladiji; vse je posebno, drago, težko se dobi; jestvine so suhe, zlodejstev vsake vrste je tukaj več nego v deželi, kjer cvetó citrone.« Tako se je ponesrečil Schopenhauerju prvi poskus, da bi prišel do profesorske službe. Enako tudi drugi poskus tri leta pozneje in vsi poznejši: Schopenhauerjeva narava ni bila za poučevanje, gotovo bi bil tudi jako slabo vplival na dijake, kateri bi se mu bili izročili. Da bi lože pozabil svoje neuspehe, šel je 1822. l. zopet v Italijo. Tukaj je iz prva zopet živel in užival, kakor mu je velela želja. A kmalu so ga jele preganjati njegove muhe. V Neapolju so ga strašile koze, v Veroni se je pa bal, da je nosljal zastrupljen duhan, a brez vzroka. Ko je bil pa 1831. leta v Berlinu, pristrašila je tje kolera in ga izgnala za vselej iz tega mesta. Od todi je šel v Frankobrod ob Menu; to mesto se mu je zdelo varno pred kolero, in tukaj je ostal do svoje smrti: le redkokdaj je je zapustil.

Kakor v mladosti, tako je imel tudi v zreli dobi čuden značaj, da se mu je hitro zdelo kaj zoprno; seveda je bil tudi sam drugim mnogokrat jako zopern. V Berlinu n. pr. se je seznanil s slovečim Aleksandrom Humboldtom ter ga v začetku občudoval in spoštoval, a kmalu se mu je zdel le navaden človek: dva tako vase zaljubljena moža seveda se nista mogla ujemati. Naposled je naš filozof Humboldta imenoval le še »malika časa«. Nikakor pa ni mogel biti prijatelj s profesorji na vseučiliščih, zlasti ne z modroslovci. Imel jih je za

tekmece in se jih — dokler je sam poskušal učiti — ogibal. Tudi so se mu zdeli vsi jako malo učeni in še manj spretni, pravi „pedanti“. Ko je pa pustil misel, da bi bil kdaj profesor sam, tedaj je izlival na profesorje svojo nevoljo in jezo. Neprenehoma se zaletava v spisih vanje, kakor puran v rudečo ruto. Nemški »Philosophie-Professoren« imajo res domišljavosti in napuha na stote, tudi menda ne zadenejo vsega po resnici in ne vedó še vsega: a Schopenhauer ni imel vzroka zaničevati jih, ki je še do profesorja ni mogel pripraviti.

Tudi z drugimi ljudmi ni živel v največjem prijateljstvu. Gospodinja, pri kateri je bival v Berlinu, imela je znanko, neko šiviljo Marquet, bivajočo v istem nadstropju. Nekega dne je stala ta ženska z dvema prijateljicama na hodišču pred vrati Schopenhauerjeve sobe. Tu pride naš filozof sam domov, razjezi se nad to častno stražo ter jo hoče izgnati strani. Šivilja pa — ne bodi lena — se ustavi, kar filozofa še bolj razjezi: začne se ž njo rovati in jo porine ven skozi vhod. A zopet pride ženska nazaj in Schopenhauer jo trešči, da se ona zvrne po stopnicah, pade in nekoliko pobije. Drugi dan gre k zdravniku, dá si napraviti zdravniško spričevalo in toži Schopenhauerja zaradi telesnega poškodovanja. Pravda se je motala nekaj let: naposled je moral Schopenhauer plačati 300 tolarjev za zdravljenje in vsako leto je moral ženski plačevati 60 tolarjev. Ne vemo, kaj je filozofa bolj jezilo, ali plačevanje, ali zmaga te sitne ženske. Še njegov življenjepisec, Gwinner, pomiluje ga zaradi tega. »Imela je ženska — žali — trdno postavo: celó grozna davilka kolera se je bavila ž njo zaman, in on je nosil breme nad dvajset let, dokler ni mogel pisati na njen smrtni list: obit anus, abit onus (umrje starka, odide nadloga).«¹⁾

¹⁾ Gwinner, str. 62., 63.

Kakšno človekoljubje! Človek ne ve, ali bi se bolj čudil neusmiljenosti Schopenhauerjevi ali oliko Gwinnerjevi, ki pomiluje junaka, da je moral pravičen biti proti ženski. Sploh ni bil nikakor prijazen do ljudij. Ne samo v svojih spisih razodeva tu pa tam svojo odurnost, tudi v svojem vedenju je ni zakrival. Ko mu prišedšemu iz Berolina ni bilo vse po volji, da mu je namreč izpodletelo profesorstvo in da se ni nihče zmenil za njegovo delo, prišla ga je tolika nejevolja, da ni hotel deset tednov z nikomer govoriti. In v Frankobrodu se je mnogokrat skregal z ljudmi in sicer včasih dosti robato.

Deloval je tudi v poznejši dobi še vedno na modroslovnem polju, a ne tako plodovito nego prva leta. Izdal je 1836. l. spis: »Ueber den Willen in der Natur« (o volji v prirodi); 1841. l.: »Die beiden Grundprobleme in der Ethik« (obe glavni vprašanji v etiki); 1844. l. izdà še drugi zvezek dela: »Die Welt als Wille und Vorstellung«; in 1851. l.: »Parerga und Paralipomena« (dostavki). Proti koncu njegovega življenja se je začelo občinstvo bolj zanimati za njegova dela, kar ga je jako veselilo. —

Predno zvemo, kako je filozof umrl, oglejmo si nekoliko njegovo zasebno življenje v Frankobrodu. Njegov velik častilec J. Stern¹⁾ piše tako-le: »Živel je tukaj kot modroslovec-samotar in bil na glasu, da je posebnež in da sovraži ljudi. Ker je bil dovolj spoznal in izkusil, kako neumni in zlobni so ljudje, zato se jih je ogibal, in ako je bil kdo siten proti njemu, zavil se je v ježovo kožo robotosti.« Živel je rad zložno. Zjutraj ni vstajal zgodaj, ampak še le med 7. in 8. uro po zimi in po letu. Rekel je, da potrebujejo mnogo spanja oni, ki delajo duševno. Ko se je umil, napravil si je zajutrek sam in použil svojo kavo. Dopoldne je navadno duševno delal, v poznejši dobi se je bavil tudi z osebami, ki so ga obiskovale. Ob 1. popoldne je šel kositi v gostilno. Jed mu je navadno prav dobro dišala in mu šla v slast. Cornaro pravi, da mora le malo

jesti oni, ki hoče dolgo živeti. Schopenhauer je bil hud nanj in ga imenoval »laško lakot«. »Kant in Göthe — je rekel — sta tudi obilno jedla in pri tem dospela do visoke starosti.« Po obedu je šel takoj domov, pil kavo, potem pa počival eno uro. Vzbudivši se je najprej kaj lahkega čital, proti večeru pa se je šel sprehajati. Navadno je hodil po samotnih potih. Stopal je urno in krepko, včasih je s palico prav močno udaril ob tla. Pred mestom si je zapalil smodko in jo pokadil samo pol: druga polovica se mu je zdela škodljiva. Med potoma je tu pa tam obstajal, oziral se, nekoliko zagodrnjal, česar ni nihče razumel, in potem hitel dalje.¹⁾ Ali ni to pravi posebnež in ali ni tako delal, da bi ga ljudje imeli za nenavadnega človeka? — Rad je bival v prirodi zunaj mesta, zlasti zaradi potrebe, »da bi se mogel slobodno baviti ž njo«. Kakor mu ni ugajala zvitost človeške družbe, tako mu je bila po godu »popolna resničnost in doslednost prirode.« In za dokaz navaja Gwinner te besede iz njegovega večjega dela: »Kako estetična je priroda! Vsako neobdelano in divje, t. j. samo sebi prepuščeno mestice — dasi je majhno — ako le ne pride do njega 'taca' človekova, okraši se takoj najokusneje z rastlinami, cveticami . . . katerih lepi red kaže, da niso vzrasle pod palico velikega »egoista« (t. j. človeka).«²⁾

Sprehajal se ni rad v družbi; samo njegov pes mu je bil spremljevalec, s katerim je lahko pogrešal družbo »dvo-nožcev«. Zvečer je čital novine, med 8. in 9. uro je hodil večerjati: mrzla mesna jed in pol steklenice vina sta mu okrepila želodec za spanje. Domov prišedši si je zapalil pipo, ki je imela pet čevljev dolgo cev, da bi se v njej dim bolje ohladil. Predno je šel spat, čital je tu pa tam iz kake knjige. Spal je trdno. Ako je pa začel kdo ropotati in ga je vzbudil, skočil je po koncu in zgrabil za meč in za samokres, kateri je bil vedno nabit. Grozno se je bal, da bi ga ne okradli. Kar je bilo kaj

¹⁾ Arthur Schopenhauer. Zu dessen hundert-jährigem Geburtstag. 1888. Str. 6.

¹⁾ Gwinner, str. 210, 211.

²⁾ Ibid. str. 212.

vredno, posebno pa vrednostni papirji so bili tako skriti, da so jih še po njegovi smrti težko dobili, dasi je v svoji oporoki sam naznanil, kje se dobé. Na predale je napravil napačne napise, nekatere dragocenosti je hranil med starimi pismi, svoje zlato pod črnilnikom v pisalni mizi. Kakor nekdanj tiran sirakuški, tako se je tudi Schopenhauer bal brivca; svoje pipe je vselej skrbno shranil potem, ko jih je rabil. Kadar je imel opraviti s kako pogodbo ali kupčijo, bal se je vedno, da bi ga ne ogoljufali.

Tako je bilo zasebno življenje našega junaka. Čeprav se je skrbno varoval vsega, kar bi mu krajšalo življenje, in je vedno skrbel, da bi je podaljšal, vendar je tudi na njegova vrata potrkala smrt bolj zgodaj, nego si je sam želel. Meseca septembra 1860. leta ga prime dosti huda pljučnica. Kmalu pa okreva, vzbudi se mu upanje, da bode zopet zdrav in še dolgo živel. Dne 20. tistega meseca umrje naglo za pljučnim mrtvoudom. Zdravnik najde mrtvega naslo njenega na zofi. Da bi bil mislil na to, kaj bode po smrti, o tem ne pové ničesar njegov večkrat imenovani življenjepisec, marveč trdi, da je gledal mirno smrti v obraz, češ, saj ima mirno intelektualno vest. A kdor je pazljivo čital te vrstice in se oziral na vse

gibanje njegovega srca, ne more tega verjeti. In v resnici se poroča o smrti njegovi to-le: »V svoji poslednji boleznini je zaradi hudih bolečin večkrat zaklical: „O Bog, moj Bog!“ Ko ga vpraša neki zdravnik, ki je bil tedaj navzoč: „Ali je Bog po vaši filozofiji?“ odgovori on: „Brez Boga ni filozofija zadostna v bolečinah; ako okrevam, bode to drugače.“ Stanje se mu nekoliko zboljša, in zdravnik ga dobi nekega lepega dne v septembru sedečega ob oknu. Opomni ga prejšnjega pogovora, pregovori nekoliko o večnosti in imenuje tudi ime Kristusovo. Tu pa se razsrdi filozof jako: „Pustite taka strašila! Take bedarije so dobre za otroke: filozof ne potrebuje Kristusa.“ Kmalu potem je bil filozof mrlič. Zdravnik, ki je to slišal, pripovedoval je ganen ta dogodek neki prijateljici.«¹⁾

Srečna smrt? Srečno življenje? Pač ne! Čitatelj je lahko spoznal iz teh vrstic, ki so povzete ponajveč iz spisov, Schopenhauerju prijaznih, da je to življenje — življenje odurnega sovražnika in zaničevalca ljudij tako, kakoršno je življenje kakega sitnega izrastka na človeškem telesu. Kdo more imenovati to življenje tako, kakoršno si misliš življenje pravega modrijana? (Konec.)

¹⁾ Janssen I., str. 521, 522.

Čutno predstavljanje pa mišljenje in zakoni mišljenja.

(Modroslovna razprava. Piše dr. Ivan Svetina.)

(Dalje.)

Ker pojme izražamo z besedami, morali bi za isti pojem dosledno rabiti isto besedo in narobe. Vendar nam včasih ena beseda zaznamuje več pojmov, včasih pa izražamo isti pojem z različnimi besedami. Ta posebnost vseh jezikov utegne biti povod napačnemu sklepanju. Na to se naslanjajo tudi nekateri bolj ali manj dovtipni sofizmi. N. pr.

Marjetice so lepo pisane cvetice;
Županova hči je Marjetica:

Torej je županova hči lepo pisana cvetica.

Miš gloda sir;

Miš je enozložna beseda:

Nekatere enozložne besede glodajo sir.

V matematiki se oblika zakona istosti: $A = A$ navaja kot aksiom, t. j. kot prvotna, sama po sebi razvidna resnica: »Vsaka količina je sama sebi enaka.«

Ako imamo dva pojma in hočemo razsoditi njuno medsebojno razmerje, tedaj vleva zakon istosti, da združimo v logični sodbi drugega s prvim kot predikat s subjektom, ako je drugi pojem

znak prvega. Mislimo si n. pr. pojma: kvadrat in paralelogram. Kvadrat ima znake: paralelogram, enakostraničen, pravokoten. Navedena pojma moramo torej združiti v logični sodbi: Vsak kvadrat je paralelogram. Ravno tako velja tudi razsodek: Vsak kvadrat je enakostraničen; in: Vsak kvadrat je pravokoten; pa tudi ta: Vsak kvadrat je enakostraničen pravokoten paralelogram itd.

Zakon istosti, zahtevajoč to doslednost v mišljenju, izraža se večkrat tudi v tej-le posebni obliki: »Z vsakim pojmom združuj vse njegove znake«, ali: »S pojmom stoji vsa njegova vsebina«.

V matematiki se tudi ta oblika navaja kot aksijom: »Vsaka količina je enaka vsoti vseh svojih delov.« Ako A sestaja iz delov a , b , c , potem je $A = a + b + c$.

Večkrat pa razsodimo o medsebojnem razmerju dveh pojmov, ki imata popolnoma različno vsebino: pojma nimata skupnih bistvenih znakov, pa tudi nobenega nasprotja ni med njima. Take pojme imenujemo disparatne. Mislimo si n. pr. pojma »peč« in »gorak«. Kako naj tu razsodim, je li peč gorka, ali ni? Z izkušnjo, ako peč potipljem, ali ako sem videl v njej ogenj, ali ako mi je kdo drugi povedal.

Ako torej v svojih dosedanjih mislih ne najdem razloga, da bi kako novo misel sprejel ali zavrgel, potem mi je treba najprej razsoditi, ali ne nasprotuje mojim dosedanjim mislim. Ako ne, potem zahteva doslednost v mišljenju, da jo vsprejemem. Taka nova misel mi ne pojasnjuje samo mojih dosedanjih mislij, ampak je v resnici nova; ž njo se je razširilo obzorje mojega spoznanja, ne samo zjasnilo. Zato nekateri vodila, po katerem smo sprejeli tako misel, ne prištevajo več zakonu istosti. Drbal¹⁾ v svoji logiki navaja to vodilo sicer v zvezi z zakonom istosti, vendar kot poseben zakon, ki ga imenuje: Princip der Einstimmung (principium convenientiae), po naše moremo reči: zakon združljivosti. Ta zakon pa se glasi:

»Disparatne pojme združuj v svojih mislih, kadar te izkušnja uči, da so njihovi predmeti v resnici združeni.« Ali pa še splošneje: »Kar si spoznal za možno, to imej za resnično, ako te je izkušnja prepričala o resničnosti.«

Mi smo pa zakon istosti tako splošno izrazili, da tudi navedeni zakon združljivosti lahko smatramo le kot posebno obliko njegovo.

3. Tretji zakon mišljenja se imenuje zakon protislovja (principium contradictionis). Ta nas poučuje, kaj naj zanjukujemo, ali kdaj naj kako misel zavremo kot neresnično. Zavreči moramo vsako misel kot nerabljivo in neresnično, ako se nahaja nasprotje v tej misli sami, ali če nasprotuje nova misel kaki prejšnji misli, ali pa če se ne zлага z zanesljivo izkušnjo. Tretji zakon mišljenja moremo torej tako-le izreči:

»Ogibaj se v svojih mislih vsakega nasprotja.«

Nasprotje v mislih je pa dvojno: protislovno (oppositio contradictoria) ali protivno (contraria). Dve misli sta si protislovno nasprotni, ako druga samo prvo zanikuje, sicer pa ničesa ne trdi; in protivno nasprotni, ako druga misel ne le prvo zanikuje, ampak ob enem nekaj novega trdi. Tako n. pr. sta si protislovno nasprotna pojma »bel« in »ne-bel«, protivno nasprotna pa pojma »bel« in »rudeč«. Ravno tako je tudi v sodbah. Splōšen obrazec za protislovno nasprotje je: $A - \text{ne} - A$; protivno nasprotje pa: $A - \text{ne} A$, ampak B .

Tretji zakon mišljenja, ki zahteva, da se ogiblujemo v svojih mislih vsakega nasprotja, moral bi se pravo za pravo imenovati zakon nasprotja, a zato, ker je tudi v protivnem nasprotju skrito nekako protislovje, moremo ohraniti tudi staro ime: zakon protislovja.

Premislimo sedaj natančneje in na drobno zahteve tega zakona, ter kako se greši zoper te zahteve.

Zakon protislovja zahteva prvič, naj ne izobrazujemo v svojih mislih nikdar pojmov s protislovnimi ali protivnimi znaki, ampak naj jih zametavamo kot nerabljive in neresnične. Večkrat se n. pr. sliši ali celó čita izraz: »dve ne-

¹⁾ Drbal. Propädeutische Logik. Pag. 30.

enaki polovici« ali: »večja polovica«. To je protislovno. Polovici sta dva enaka dela. — Včasih se govori ali piše o neskončnih vrstah, neskončnih množicah, neskončno velikih ali neskončno majhnih količinah. Boga tudi imenujemo neskončno bitje. So-li ti pojmi rabljivi? Ali nam jih ne prepo-veduje tretji zakon mišljenja? — Tu velja: Qui bene distinguit, bene docet.

Boga imenujemo po pravici neskončno bitje. Ker ni ustvarjen in ga nihče ne vzdržuje, ampak ima vzrok svojega bitja sam v sebi, zato je neskončen gledé na čas; ne moremo si misliti nobenega trenutka ne v preteklosti, ne v bodočnosti, da bi Boga ne bilo. Ravno tako je Bog tudi neskončen gledé na prostor, ker ni nobenega kraja, kjer bi Boga ne bilo. On celó presega čas in prostor.

Popolnoma opravičeni smo tudi, ako v matematiki govorimo o neskončnih vrstah, neskončno velikih in neskončno majhnih količinah, samo da moramo to prav umevati. Ako hočemo n. pr. navadni ulomek $\frac{1}{3}$ izpremeniti v decimalni ulomek, dobimo:

$$\frac{1}{3} = 0.\dot{3} = 0.333 \dots = \frac{3}{10} + \frac{3}{100} + \frac{3}{1000} + \dots$$

in infinitum. Ako trdimo, da je ta vrsta neskončna, hočemo reči, da lahko nadaljujemo deljenje, kakor dolgo hočemo, a do konca nikdar ne pridemo. Število v resnici zapisanih členov one vrste ni neskončno, a našemu mišljenju ni tu postavljena nobena meja; ko bi v resnici zapisali še toliko členov one vrste, mislimo si jih lahko še več.

Kar torej še le postaja, kar se še le vrši, n. pr. v naših mislih, — more tudi biti neskončno, ker v tem ni nikakega protislovja, ako si to, kar še ni končano, mislimo brez konca. Pač pa bi bilo protislovno, ko bi si to, kar je postalo in je že dovršeno, hoteli misliti neskončno. S tem, da je postalo in je bilo dovršeno, dobilo je tudi svoj konec. Postavljeno je bilo v določeni čas ali določeni prostor; le tam je in nikjer drugod. Torej ni neskončno. Ne zlagalo bi se torej s tretjim zakonom mišljenja, ako bi kdo mislil ali trdil, da je ne-

skončno število zvezd, ali število atomov v kakem telesu ali tudi v vseh telesih skupaj, ali da svet že biva neskončno število let ali tudi le neskončno število sekund. Ne brani mi pa zakon protislovja, ako si hočem misliti premo črto neskončno podaljšano. Ta moja misel je namreč še nedovršeno dejanje, kateremu se ne stavi nikaka meja. Veliko je število zvezd, a neskončno ni, ker Bog bi lahko ustvaril še eno ali tudi še več novih, in prejšnje število bi bilo manjše od poznejšega.

Kar velja o neskončno velikih, to velja tudi o neskončno majhnih količinah. Neskončno majhnih istinitih bitij ni. V mislih pa si lahko čas in prostor razdeljujemo v vedno manjše dele, in to naše delovanje je zopet popolnoma neomejeno. Zato smo opravičeni, ako v matematiki govorimo o neskončno majhnih količinah ter tudi računamo z njimi, samo da moramo te količine vedno smatrati le za stvore svojega lastnega uma, ki nam rabijo kot prehodne misli, v katere se vtapljamo, iz katerih se pa moramo zopet dvigati do spoznanja resničnih predmetov določene in omejene velikosti. Tako delamo n. pr., ako hočemo izračunati ploščino kroga.

Kakor nam zakon protislovja zabranjuje, da ne tvorimo neveljavnih in nesmiselnih pojmov s protislovno ali protivno nasprotnimi znaki, tako nam drugič tudi zapoveduje, da že stvorjene in sprejete pojme bolj in bolj očiščujemo, izločujoč iz njih z zanikalnimi sodbami vse nasprotnne znake. Ako n. pr. opazujem, da se godi hudo dobremu človeku, vsiljuje se mi misel: »O Bog, zakaj dopuščaš tako krivico?!« A zakon protislovja narekuje mi sodbo: »Bog ni krivičen«. Neskončna pravičnost je lastnost božja, bistven znak ideje »Bog«. Najmanjša krivičnost je nezdržljiva z neskončno pravičnostjo. Zato bode božja previdnost že skrbela za to, da se prej ali slej vsakomu prisodi pravica. — Tretjič zahteva zakon protislovja, da izmed dveh protislovno nasprotnih sodeb vsikdar eno zavržem kot neresnično. Ako n. pr. jaz trdim, da je drevo, ki je ogledujem, jelka, kdo drugi pa mi ugovarja, da to ni jelka, je prav go-

tovo, da je ena izmed teh dveh trditev napačna. Ako se prepričam, da moj nasprotnik pravo trdi, potem moram priznati, da sem se jaz motil. Ako je pa moja trditev prava, potem je ugovarjanje mojega nasprotnika napačno. Zaradi pičlega prostora ne moremo vsega natančno razložiti. Samo en vzgled!

Dandanes se večkrat ugovarja resnični trditvi, da je krščanska vera, kakor jo uči sv. katoliška cerkev, edino prava vera. Temu nasproti se trdi, da so vse vere enako dobre in enako resnične, ali da so vsaj enako resnične vse vere, ki se imenujejo krščanske, češ, da so vse le različne oblike ene in iste Kristove vere. Kdor tako govori ali misli, ta se ne ravna po tretjem zakonu mišljenja. Nekrščanske vere imajo mnogo nauk, ki so s krščanskimi nauki v

protislovnem ali protivnem nasprotju. Pa tudi različna nekatoliška veroizpovedovanja, dasi se imenujejo krščanska, v raznem oziru nasprotujejo naukom, katere uči sv. katoliška cerkev. Vsa ta nasprotja ne morejo biti h krati resnična. Kdor bi torej trdil, da so vse vere enako resnične, on bi tudi trdil, da so vse enako neresnične, in bi moral vse zavreči. Ako pa spoznamo katoliško vero za resnično, od Boga razodeto, potem moramo po tretjem zakonu mišljenja kot neresnične zavreči vse druge vere. S tem ni rečeno, da so vsi nauki drugih ver same neresnice; a kar je v njih resničnega, to se zлага z nauki katoliške vere; kar pa tem naukom nasprotuje, to mora biti zmota. Prava in od Boga razodeta vera pa ne sme in ne more učiti niti ene zmote. (Konec.)

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Piše dr. F. L.)

Knjige „družbe sv. Mohora“ za leto 1890.

Da cenimo po pravici kako knjigo, ne smemo se ozirati samo na vsebino, ampak tudi na čitatelje, katerim je namenjena. Zaradi poslednjega razloga so knjige družbe sv. Mohora najvažnejše med vsemi slovenskimi knjigami. Toliko čitateljem ne pride nobena knjiga v roke, kakor spisi izdani od naše družbe. O teh knjigah se sme po pravici reči, da so narodova last, narodovo blago. Zaradi tega se ne čudimo nič, da je med našim narodom zanimanje za to družbo tako živo, in tudi kritikom ne moremo zameriti, da večinoma ostreje sodijo te knjige nego druge. Saj ne ravna jo tako zaradi miržnje do družbe, ampak zaradi svojega posebnega spoštovanja do nje in do čitajočega naroda. Pač pa naj nikdar ne zabi taka kritika, da ne sme razdirati storjenega dela, ne podirati spoštovanja, katero ima narod do družbe, ne vzbujati strastij, katere bi utegnile biti družbi nevarne. Pač pričakuje tudi omikani del naroda, da se odbor

družbin skrbno varuje vsega, kar bi spravilo družbo iz ravnotežja.

Na tem stališču smo bili in bomo vedno, ocenjujoč družbine knjige. Rečemo lahko z mirnim srcem, da se zavedamo velikega pomena kritike; vestna stvar nam je, da ravnamo pravično in z najboljšim namenom. — Začenjamo letošnjo oceno s »Koledarjem«, ker imamo h krati priliko omenjati tudi stanje naše družbe.

»**Koledar družbe sv. Mohorja**« za navadno leto 1891 — 4°. To je obsežna knjiga! Poleg navadne koledarske vsebine ima zabavno in poučno berilo od 17. do 128 strani. Tu se vrste povesti, pesmi in popisi. — Blagor usmiljenim! (Povest. — Spisal J. M. Dravinjski.) »Dobra povest«, porečeš, ko jo prečitaš. Krojaču Godini se godi dobro, zlasti ima veliko veselja nad svojo hčerko. A prevzame ga napuh, zaradi napuha trdosrčnost. Tu mu vzame Bog hčerko: opekla se je in umrla. Še žena mora zato veliko trpeti, dokler ju zopet ne spravi brat Mariofil in ne pripravi tudi omehčanega krojača na boljšo pot ter do prave sreče. — Pripovedovalcu se pozna, da ni novinec na tem polju, in pač ga tudi mi poznamo. Dejanja

razvoj, razgovori — vse to se vrši lahko in naravno. Samo z ono »nedolžno prevaro« na str. 22. nismo zadovoljni. Prevara sloni na laži, in laž ni nikdar nedolžna. Še tako mislijo ljudje le preradi, da je taka laž res nedolžna; ako pa dobé kaj takega v knjigi družbe sv. Mohora, tedaj jim je to kakor resnično. Zato bi se bilo moralo na vsak način ono mesto popraviti ali vsaj »nedolžno« izpustiti. — A. Hribarjeva pesem (po legendi) Kristus in sv. Peter je jako prijetna in primerna, nekoliko manj pa opiljena. — Kakor so popisovali prejšnji Koledarji Ljubljano in Trst, tako nam razkazuje letošnji Maribor. (Sp. dr. Jož. Pajek.) Spis ima tri slike, prva je za celoten »pogled« nekoliko premajhna; sicer je pa spis kot celota res dragocen. — Dr. Mihael Napotnik, knez in škof lavantinski. Tu popisuje prejšnji gospod pisatelj dosedanje življenje in delovanje rodoljubnega lavantinskega vladike. Spis ima lično sliko, in dodan mu je slavospev o knezoškofovi intronizaciji. — Svoji k svojim. Ta dramatičen prizor je znan že od lani (prim. »Dom in Svet« II. l., str. 178), ter je prirejen »za one narodne veselice na kmetih, kjer nimajo izurjenih predstavljavcev.« Ker naš narod le prerad ceni, kar je tuje in novo, zato mu bode ta igra koristna. Daljši spis je: Davorin Trstenjak. (Črtice iz njegovega življenja. Sp. dr. J. Sket.) Trstenjakovo ime je izmed najbolj znanih v naši zgodovini. Prav je, da je spretni gospod pisatelj v Koledarju popisal tega velikega moža. Trstenjak je bil izmed onih mož, ki imajo uma in srca obilo, a obojega v pravi meri; njegov duh je bil vseobsežen, za vse dovzeten. Življenjepis je jako dober; a kakor so marsikateremu spisu očitali, da je »previsok« za priprosti narod, tako bi mogli reči tudi o tem po pravici. — Naslednji spis: Davorin Trstenjak kot človek dopolnjuje prejšnjega, a nikakor nam ne ugaja tako, kot oni. Že nadpis diši po nemških naslovih; tu pa tam je tudi v spisu nekoliko tujega. Vendar je opis jako zanimiv, kakor je tudi pisan iz polnega srca. — Pesmica »Solze na grobu Davorina Trstenjaka« je brez posebne umetnosti, a lahka, res za ljudstvo. — J. A. Klemenčičeva povest Ravna pot najboljša pot ni v tehniki tako dovršena, kakor ona prva, vendar je ljudstvu primerna in bode ugajala. Pisatelju svetujemo, naj »ganljivih mest« nikar ne pretiruje. Značaje naj riše krepke, ne preveč sladkih, kakoršnih ni v istini. — Mala pesmica in pa spis o pok. dekanu Tomanu (s sliko) se privilegata, da je več izpreminjanja. Zanimati pa mora vsakega živahen popis človeškega klanja v Bataku (priobčil prof. A. Bezenšek.) Tako se piše mično, a treba je znati! Zna pa tudi gosp. kanonik dr. Ivan Križanič, ki nam i letos podaje Razgled po katoliških misijonih. Ta razgled se ne odlikuje po krasnem jeziku, tudi ne Bog vedi po kaki izvirnosti (saj se lahko enaka poročila čitajo drugodi), a dobro, mikavno, res za preprosti narod je sestavljen, radi in z veseljem ga bodo čitali. Ves spis je poln dogodkov, tudi ima tri slike; izvestno bode mnogo koristil. — Ne moremo vseh spisov ocenjati natančno in omenjamo le, da je spis

Janeza Bilca: Slovenski drvarji na tujem znamenit za našo kulturno zgodovino, kakor naslednjo »sl. posojilnicah« za naše narodno gospodarstvo. — Tudi Razgled po svet u neče zaostati za drugimi spisi, gospod Haderlap ga je sestavil stoječ na trdno-katoliškem stališču. Nepoznani urednik koledarjev je med spis dal opombo, da imamo, žal, preveč časnikov. Ne samo, da se to ne prilega spisu, ampak tudi resnično ni. Dobrih časnikov ni preveč; ako se množe dobri, tedaj je to dobro znamenje, le slabih se moramo bati. — Kar zvemo naposled »iz kuhinje«, kar čitamo »za smeh in kratek čas« in »Poselski red«, koristilo bode mnogim v pouk in zabavo. Na to pa — 117 strani imenika! Res, dokaj prostora! To je bilo povod nekaterim rodoljubom, da so svetovali, naj bi se opustil imenik in »počrnil z ukovitimi spisi«. Kakor se vidi iz »Oglasnika«, ne strinja se odbor družbin s tem nasvetom. Reči se mora, da so taki svetovalci vendar le preveč kratkovidni in merijo celi svet in vse družbenike le po sebi. Kar se nas tiče, prepričani smo trdno, da bi bilo za družbo v veliko škodo, ako opusti imenik. Udje bodo odpadali, kakor listje jeseni. In zakaj bi ne smel imeti ud pravice ter veselja, da je njegovo ime natisneno v Koledarju? Oni ugovori, katere čitamo v istem oglasniku, glasé se lepo in doné govorniško, a na istinite razmere ozirajo se prav malo. Gledé na »ničmurnost« udov pa mislim, da bodo lahko šli vsi naravnost v nebesa, ako se ne bodo pregrešali huje, nego da je njih ime natisneno v Koledarju. Potem gorjé nam duhovnikom, katerih imena so tako točno z vsemi naslovi natisnena v »šematizmu«! Sapere ad sobrietatem!

Iz oglasnika tudi posnemamo, da šteje sedaj družba 48.084 družabnikov, za 2042 več nego lani. Lep napredek! Odbor bode začel pomladi 1891. l. stavbo nove družbine hiše, kjer bode več prostora, nego na sedanjem mestu, kjer je za tiskarno jako tesno. — Družbina darila za pisatelje so navadna; dohodkov je bilo 49.946 gld. in 48 kr., stroškov 49.777 gld. 14 kr. Te številke govore najjasneje o stalnem napredovanju naše družbe.

»Narodne legende za slovensko mladino.« Nabral, izdal in založil Anton Kosi, učitelj v Središči. II. zvezek. V Ptuj. Natisnil W. Blanke. 1890. 8°. Str. 42. Cena 20 kr. (Dobivajo se pri izdajatelju na Štajarskem.) V tem zvezku ne nahajamo one hibe, katero smo opomnili v oceni I. zv. (»Dom in Svet« 1890, str. 126). Tu podaje izdajatelj 19 večinoma zanimivih, pa tudi dostojnih, res lepih legend, katerih največ se glasi prav v narodnem duhu. Nabrane so po raznih časopisih, posebno v »Vrtcu«. Želeli bi namesto: »Le jedna rastlina rastla je . . .«: » . . . je rastla«, nam. »bila so«: »so bila« (str. 34. in dr.) Ne vem, ali se dá opravičiti »izpoznati« nam. »spoznati«. Izvzemši nekatere malenkosti je jezik lep in čist, pisava umevna. Priporočamo to knjižico jako šolskim knjižnicam in starišem. Gospod izdajatelj naznanja, da ima gradiva že za III. zvezek.

HRVATSKO SLOVSTVO.

»O prijevodu psalama u nekijem rukopisma hrvatsko-srpsko- i bugarsko-slovenskijem.«

Napisao M. Valjavec. Preštampano iz XCVIII., XCIX. i C. knjige Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu. Tisak Dioničke Tiskare. 1890. Str. 220. — Naš učeni gospod rojak opisuje v tej knjigi staroslovenski prevod psalmov v nekaterih rokopisih hrvatske, srbske in bolgarske recenzije. Glavni namen pisatelja je bil: »porediti ili prišpodobiti prijevod pomenutih rukopisa s prijevodom staroslovenskijem, kakav ima v psaltiru glagolskom manastira Sinai-brda po Geitle-rovu izdanju.« Knjiga ima dva dela: I. Psalmi pisani glagolicom (str. 7—137). II. Psalmi cirilicom pisani: a) srbske recenzije (str. 137—156); b) bugarske recenzije (str. 157—193). Naposled še »Osvrt«, v katerem se ozira pisatelj na svojo preiskavo ter kaže razlike med cirilskimi psaltiri in glagolskimi (str. 193—220). — Dasi nam je ta knjiga že pred nekaj meseci došla, vendar je ne moremo še sedaj ocenjati. Morebiti o priliki, ako se sploh dá tako strokovnjaško, naravnost iz virov povzeto delo ocenjati. S tem le opozarjamo čitatelje na ta težki plod delovanja našega vrlega rojaka, ki je slovensko ime tako poslavil med brati Hrvati.

Dr. F. L.

Knjige sv. Jeronima za leto 1890.

Pred mesecem je poslalo društvo sv. Jeronima svojim članom društvene knjige za leto 1890., naj zato nekoliko izpregovorim o samem društvu in pa o knjigah, katere je izdalo letos!

Dne 8. maja t. l. je bila v nadškofijskem semenišču glavna društvena seja, kateri je predsedoval društveni predsednik kanonik Budicki. Društvo je v zadnjih dvanajstih letih napredovalo, vendar še vse premalo, če pregledamo gmotne razmere društva in pa veličino lepe hrvatske domovine. L. 1878. je bilo vseh členov 4131, a danes jih je 8758, torej več, kakor za polovico, kar je izvestno lep napredek. Društvu je v prvi vrsti namen, da poučuje v lepih, lahko umevnih knjižicah hrvatski narod, da mu v težkih borbah za obstanek donaša duševnega krepila in razveseljujoče zabave. Torej preprostemu hrvatskemu seljaku so namenjene knjige, a poglejmo sedaj, koliko je hrvatskih kmetov društvenih členov! L. 1878. jih je bilo 450, a letos jih je 1318, kar je mnogo in mnogo premalo za hrvatski narod. Res mi bode morda odgovorili: kaj si pozabil na »Danico«, društveni koledar, katere se je tiskalo 33.000 iz-tiskov, kateri so romali med narod? Priznavam, da je to lep napredek, vendar zakaj ne bi bilo tako tudi z drugimi knjigami? Drugi bi mi morda odgovorili, da je hrvatski narod jako siromašen in preobložen z davki: odkod mu potem novcev za knjige? Rad priznavam tudi žalostno stanje hrvatskega kmetstva, vendar ni povsod tako, mnogo je krajev, kjer ima narod vsega v izobilju (n. pr. v Slavoniji), pa bi se

mnogokateri vpisal v to koristno društvo, da mu je bolj znano. Zato bi se bili morali potruditi domoljubi, posebno pa domorodno duhovništvo; da narod bolj spoznava društvo, treba mu je društvo priporočati ob raznih prilikah. Pa še nekaj bi si usodil opomniti. Kako bi bilo, ko bi se ustanovil tudi letni donesek, za kateri bi se dobile društvene knjige (n. pr. 60 novč. na leto), ker marsikateri težko plača pet goldinarjev na enkrat; mnogo jih ne zmore, še večim se pa smilijo, saj znano, kako težko se položi darček na žrtvenik domovine, pa če nam tudi to koristi. »Danica« nam dokazuje, da se narod baš tako ne brani knjige, če jo more dobiti za majhen denar. Zakaj se torej ne bi ustanovila letnina?

Imovina društvena je jako povoljna, a šteje 117.138 gld. 95 novč.; narasla je v enem letu za 8360 gld. 82 novč. To so lepi novci, zato mislim, da bi moglo društvo malo več trositi na dobro pisane knjige, kar bi bilo izvestno društvu v slavo, čitateljem pa v korist.

Pred nekolikim časom sta se odpovedala dosedanji predsednik Budicki in blagajnik Pažur, in društvo si je izbralo za novega predsednika našega rojaka, kanonika dr. F. Suka, a za blagajnika profesorja dr. I. Dočkala. Kdor pozna oba gospoda, uverjen je, da bode njiju delovanje društvu kaj koristno in plodonosno.

(Dalje)

»Ana Lovićeva« spjeval o I. Trnski. V Zagrebu. Knjigare Dioničke Tiskare. 1890. 8°. St. 104. C. 50 kr. — Ta daljša epska pesem obdeluje zgodovinsko dejstvo, katero pesnik sam v predgovoru naznanja, kako je Ana Lovićeva, deklica iz Kostanjevice l. 1630 izdala svoje rojake Turkom. Janko, zal in čvrst mladenič kostanjeviški, je bil v nekem boju onkraj Une ujet. Ahmet-aga ga dá zapreti v Krupski grad. Ana, ki ga je ljubila, poskušala je vse, da bi ga rešila, a vsi poskusi njeni so zaman. Pomoč pride od drugodi. Mejra, Ahmetova hči, skrivna kristijanka, usmili se jetnika in mu pomaga ubežati. Iz hvaležnosti do nje in prijaznosti pa nastane med njima ljubezen. Neko noč zbežita preko Une v domovje. Črv ljubosumnosti se zajé sedaj Ani v dušo. Janku razodene svoja čustva; a ta je ne posluša in jo odpravi. Zrinovska vdova, posestnica gradu v Kostanjevici, povspešuje zvezo Janka z Mejro. Užaljena Ana pribeži k Ahmetu in mu razkrije vse načrte Mejrine. Ponudi se mu sama, ako se krvavo zmaščuje nad ubežnikom in njo. Naznani mu kraj — cerkev svete Ane — in čas: pri sv. maši ob povzdigovanju, kjer in kdaj naj napade vernike z Jankom vred. Tako se zgodi. Ana poda z rdečim robcem znamenje, Turki planejo in vse pobijejo, samo mašnik z Bogom izgine brez sledu. Ana, zvedevša smrt zaročenca, stopi v samostan. Ahmet se na ganljivo pismo biskupa Mrnjavčiča kesa zavratnega napada in v jezi ustrelí Ano, izdajalko. — Ta dogodek, kakor nam kaže tu sestavljena ogrd, doni nekako znano in spomina v nekojih potezah na »Miklovo Zalo«, kratko, ni povsem izviren, poseben. A hvaliti nam je dovršeno tehniko, krasno obliko. Narodni zvok in umetelna beseda se vrstita v najlepšem soglasju

skozi ves spev. Vtisek nekaterih prizorov je zares mogočen. Primeren je za berilo ta umotvor vsem prijateljem poezije, zlasti, ker je prizorišče opevanih dejanj naša ožja domovina slovenska.

A. M.

»**Brat Marko i sestra Jeka.**« Istinit dogodjaj. Pripovijedka Jovana Sundečiča. U Zagrebu. Knjižara Dioničke Tiskare. 1890. 8°. Str. 43. Cena 80 kr. — Jovan Sundečič je poznan hrvatski pesnik, katerega pesmi so polne čustva in miline. V tej pripovedki slika posledice verskega fanatizma, vsled katerega se sinovi istega rodu smrtno sovražijo, samo zato, ker je eden katoličan, drugi pravoslaven. To sovraštvo kaže na resničnem dogodku: Brat Marko, ki je sicer ljubil sestro Jeko, umori jo samo zato, ker je hotela v zakon stopiti s katoličanom Jerkom, on pa si te sramote ni upal prenesti. Namen pesnikov je, odvrniti narod od tega sovraštva, ki je tako sramotno »najskol' danas, kad prosvjeta vlada« (!). veleč mu, naj le vsak spoštuje vero svojo, a naj bodo ob

enem dobri bratje med seboj, saj vsi verujó v enega Boga, ki je ljubezen, in v Kristusa, ki je za vse trpel in umrl. V kolikor zagovarja pesnik idejo, da moramo ljubiti vse ljudi, ne gledé verske razlike, strinjamo se z njim popolnoma in priznavamo, da je ta svrha njegovega umotvora res lepa, prava; a zdi se nam, da je zašel v tej toleranciji predač, trdeč:

Da su ljudi svikulici

Mili Bogu isto.

Laž, neresnica ne more biti Bogu ljuba enako, kakor resnica, torej tudi razkol ne isto tako mil, kakor katoličanstvo. Samo narodnemu gmotnemu blagostanju žrtvovati versko resnico, to ni pravo. Pesnik pravi, da neće preiskovati, kdo je kriv razprtije: zgodovina pač pripoveduje dovolj jasno. Res je, kakor pravi pesnik, ta nesrečni razkol peklensko delo. Bog ga je pripustil, — ljudje ga ne bodo odpravili nikdar: treba je moliti in pa delati v ta namen.

J. D.

Raznoterosti.

Naše slike.

Popravek. Neizrekljivo nas je bolelo zaradi zmote, ki se je vrnila v 10. številko na str. 297. Dobili smo s Češkega 'cliché' z znamko, da je Karolov most. Tako je bilo tudi bona fide natisneno. A ni Karolov most, kar kaže slika na str. 297., ampak »**Palackega most**«, ki vodi izpod Višegrada ali Podskale na Smichov. Gradili so ta most l. 1873—75. Nujno prosimo na ročnike, naj takoj popravijo v svojih izvodih to napako, naj prečrtajo podpis in ga popravijo po tem popravku.

Prva današnja slika nam predočuje eden izmed štirih večjih **izvirkov Ljubljane**, ki se imenujejo Retovje. Kraj jako lepega, romantičnega lica leži na skrajnem koncu Vérda, podružniške vasi vrhniške, oddaljene dobro četrte ure od Vrhniške same. Voda, izvirajoča na tem kraju, velika je takoj ob postanku svojem dovolj, da — izvzemši čas najbolj vročega poletja — goni uprav na izvirku postavljeni žagi. Poslednje svojstvo imajo tudi drugi večji vrhniški izviri Ljubljane, n. pr. Veliki in Mali Močilnik, s katerima se pod skupnim imenom Male-Ljubljane steka Retovje nekako v sredi Vérda.

O osebi Nj. prevzv. **knezoškofa ljubljanskega**, katerega kaže slika na str. 325., ni nam treba govoriti. O sliki sami pa moramo reči z obžalovanjem, da se ni prav posrečila, in sicer se

je menda cinkografu na Dunaju malo pokvarila. Popraviti se pa potem ni dala dovolj. A mislimo vendar, da ž njo ustrezemo čitateljem.

Isto upamo tudi o sliki gospoda deželnega predsednika **barona Winklerja**. Čitatelj ima tako pred očmi ona dva, ki imata na Kranjskem najvišjo duhovsko in deželno oblast.

Poslednja slika (na str. 341.) je prava slika **Karlovega mosta**, o katerem je poročala poslednja številka našega lista.

Čitanje Dalmatinovega sv. pisma.

Da so imeli že v preteklem stoletju Dalmatina za pomoček v priučevanje dobre slovenščine, priča škofijsko dovoljenje z dné 1. februarja 1743. leta, dano P. Posidiju Smrekarju iz reda sv. Avguština. Ta mož je bil namreč prosil: »pro facultate legendi Bibliam Carniolicam Georgii Dalmatini a S. Sede prohibitam«. In dali so mu dovoljenje: »legendi authorem Carniolicum Kobilla nuncupatum pro verbis veri Carniolismi ex eo excerptendis« (t. j. da smé čitati pisatelja, ki se imenuje Kobila, z namenom, da bi povzemal iz njega besede prave kranjščine — slovenščine.)

Češki virtuoz na gosli, Ondriček je 4. t. m. v Ljubljani koncertoval v Čitalnici. Upamo, da bodedo mogli kmalu razveseliti čitatelje z njegovo sliko.

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe**. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.

V zabavnem delu bi želel urednik več mnogovrstnosti, bodisi v vezani, bodisi v nevezani besedi.

In narodno blago! Res — ime »blago« ni nič kaj častno, in slovenski uredniki mu tudi ne dajejo mnogo časti: a vendar, ako se objavlja v dragih knjigah, zakaj bi se ne v časopisih? Tudi naš list ga ima v zalogi, a kako naj je obelodani? Ima prijatelje, znane nabiralce narodnih stvari, a kaj mu morejo koristiti?

In naposled: Slovenci moramo imeti vendar enkrat okusno in dostojno ilustrovan list, list, ki bode imel umetelniško vrednost. Slovenci hočemo imeti — ne vem, kaj vse — višje šole za moštvo in za ženstvo, da se bode mogel naš narod ponašati s svojo oliko v pričo drugih narodov: a da ne bi imeli niti enega večjega ilustrovanega lista!? Naš list je delal poslednji čas razne napore in poskuse, zašel v velike stroške in dosegel je vsaj nekaj, namreč trdno upanje in prepričanje, da se vendar nekaj dá izvršiti z dobro voljo in požrtvovalnostjo.

Da, dosegel je nekaj naš list (kar je jako važno), in sicer to, da je zopet obrnil pozornost Slovencev na to stran narodnega napredovanja. Odkar je »Zvon« popustil ilustracije, ohladilo se je bilo občinstvo skoro popolnoma za tak list. Žal, da niti umetelniške slike Šubičeve, »Raja«, niso našle onega priznanja, katerega so bile vredne! To priča dovolj, da je prepotrebno, vzbujati naš narod i za to stroko, za umetelnost, in sicer tembolj, ker drugi narodi brez izjeme v tem čudovito napredujejo. A treba začeti z mladino, treba ji je dajati v roke dobro pisanih knjig, ki so okrašene z okusnimi slikami. Ali ni žalostno, da imajo mnogokrat i omikanci tako malo okusa? Ali sem sam kriv, da nisem v šoli slišal ničesar o slikarstvu in stavbarstvu nego nekaj imen? Ali se nam ne očita po

pravici, da smo na pr. sezidali veliko cerkvá in tudi dovolj lepih po gradbi, a nedostatnih po notranji opravi? Ali bi tudi na tem polju ne imel slovenski ilustrovani list lepega polja za delovanje?

In tak ilustrovan list bi bil rad »Dom in Svet«, list, ki bi donášal v slikah, kar je lepega v domovini, a tudi lepega in mičnega v tujini, — ilustrovan list, ki bi se oziral na prirodno in umetelno lepoto, list, ki bi vendar ostal preprost, rekel bi, naroden, list za vsakega, ki hrepeni po izomiki ter ceni oliko.

Listovo lastništvo je storilo v poslednjem polletju odločen korak do tega namena. Stotak in stotak je šel za slike in lastnik jih ima sedaj lepo število, pa zopet so naročene nove, izvirne, pa tudi posnete, ki sô se zdele lične. Poleg tega ima urednik zbirko fotografij raznih lepih krajev, katere namerava dati prirediti za tisek. Tudi nekaj risarskih močij si je pridobil, ki bodo podale deloma čisto izvirne slike. Obljubljene so mu slike virov Ljubljaničice; skoro bode narejena za naš list slika vira Vipave, ki obeta, da bode lepo in častno delo; dalje ima že narejenih nekaj portretov zaslužnih in znamenitih mož (n. pr. Ogri-nec pride kmalu na vrsto). Posebno z velikim veseljem pa poroča, da se nadeja lastnik tudi od one umetelniške stroke veliko uspeha in podpore, ki je tako lepo i pri nas zacvela: od fotografije, katero gojé mnogi amatérji. Tako n. pr. je obljubil en gospod, res veš č ak v tej stroki, pomoč svojo listu. Upam, da se ne bode občinstvo več posmehovalo amatérjem, ko bode videlo v listu nekatere njihove proizvode.

Vsem poprej imenovanim zahtevam bi rad ustrezal naš list — vsaj bolj, nego je mogel dosedaj — in urednik se nadeja, da bode tudi možno ustrezati, ako mu bode le slavno občinstvo prijazno in mu po svoje pomagalo. Z

dosedanjim listom na dveh polah ne bode možno napredovati, pa tudi ne z dosedanjimi pripomočki in dohodki. Naj pomislijo vrli naši naročniki, da je ilustrovan »Zvon« (dunajski), izhajajoč dvakrat na mesec na eni poli, stal 5 gl.; res je imel nekaj dobrih slik, a vsak list samo eno; in ko ni bil ilustrovan, stal je 4 gld., a imel mnogo manj tvarine, nego je imel »Dom in Svet«. Naj pomislijo, da stane naš »Vrtec«, izhajajoč redno na eni poli brez zavitka, 2 gl. 60 kr. na leto. Torej je umevno, da ne more delati lastnik »Dom in Svet«-a z dvema goldinarjema naročnine velikanskih rečij. In vendar mu priznava prijatelj in neprijatelj, da je storil, kar je mogel, storil s požrtvovalnostjo. Prav to priznanje ga jako veseli; lastnik je hotel in hoče delati za list, za njegov napredek, za-se ne potrebuje ničesar.

Kam meri vse to? Dragi rojaki! Lastnik bi rad list povečal vsaj za eno polo, da bode imel tri pole na mesec, pomnožil slike, pa tudi naročnino zvišal za 1 gld., da bode torej na leto 3 gld., na pol leta 1 gld. 60 kr., za 4 mesece 80 kr., posamezna številka po 48 stranih s platnicami po 25 kr. A tega se ne upam, predno ne zvem, kako mislijo naši naročniki. Pokopati ne maram lista. Torej prosim nujno in uljudno, naj mi naznanijo naročniki ali posamezno, ali skupno, kjer jih je več blizu skupaj, kako mislijo o tem, in ali bodo ostali naročniki tudi ob novi naročnini. In sicer prosim, da bi mi naznanili na dopisnicah, čim preje morejo, t. j., vsaj do konca t. m. in izrazili še druge svoje želje. Iz tega bodem mogel povzeti, kaj naj storim. (Konec).

Lastnik in urednik.

„**Matica Slovenska**“ razpošilja te dni letošnje svoje knjige. Tri so in obsegajo 60 pól — največ, kar je »Matica« dosedaj dala svojim udom. Te-le so: 1. **Letopis** »Matice Slovenske« za leto 1890 (20 pól); 2. **Dušeslovje**, II. snopič (18 pól); **Valentina Vodnika izbrani spisi** (22 pól). O vseh knjigah, ali vsaj o dveh bomo poročali. Letopis nam kaže v »Pregledu vseh društvenikov«, da jih je (menda sredi oktobra) bilo 2032; hvala Bogu, prekoračili smo drugo tisočino! Med umrlimi ustanovniki se s posebno hvalo omenja Kotnik Franc, tovarnar na Vérdu pri Vrhniki, ki je volil v oporoki »Matici« 1000 gld. Po sklepu odborovem z dné 12. t. m. bode zato njegova hiša vedno (kot ustanovnica) prejerala »Matičine« vezane knjige.

„**Matica Hrvatska**“ Došel nam je „**Izvještaj** Matice Hrvatske« za upravne godine 1888 i 1889. Kadar bomo le mogli, poročali bomo obširneje o »Matici Hrvatski«, ker je vredna, da se zanjo živo zanimamo. Za danes omenjamo le, da je koncem julija t. l. bilo 7208 udov; knjig se je tiskalo za l. 1889. 68.600 iztisov; dohodkov je bilo 25.571 gld. 76 kr., stroškov 21.321 gld. 79 kr. Glavnica Matičina (brez hiše) znaša 31.236 gld. 21 kr.; hiša je nesla v šestih mesecih 1350 gld.

„**Die österr.-ungarische Monarchie**“ in Wort und Bild. Iznenadil nas je 12. zvezek oddelka: „**Koroško in Kranjsko**“, iznenadil z mičnim opisovanjem narodnega življenja na Kranjskem (spisal V. Urbas) in pa s krasnimi 13 slikami pokojnega Jurija Šubića. Človek gleda, — pa se ne nagleda. Izpregovorili bomo o teh važnih proizvodih o prvi priliki, ko bomo mogli.

„**Drobtinice**“ **XXIV. letnik.** Uredil dr. France Lampe. Založila »Katoliška družba za Kranjsko. V Ljubljani 1890. Tiskala »Katoliška Tiskarna«. V osmerki. Str. 200. Cena trdo vezanemu izvodu (s poštnino vred) 90 kr., mehko vezan. 80 kr. Dobiva se pri predsedniku »Katoliške družbe«, Stari Trg h. št. 13. v Ljubljani, v »Katoliški Bukvarni« in pri Czadniku v Mariboru.